
DOKUMENTY A MATERIÁLY

MARCOVÁ KRÍZA 1939 V ČESKOSLOVENSKU VO SVETLE VYBRANÝCH NEMECKÝCH DOKUMENTOV

MICHAL SCHVARC – MARTIN HOLÁK

SCHVARC, M. – HOLÁK, M.: The Czechoslovak March Crisis in 1939 in the Light of Selected German Documents. *Vojenská história*, 11, 1, 2007, pp 86 – 138, Bratislava.

Authors of this document resulted from 41 assembled documents related to development in Slovakia in the first half of March 1939. It refers exclusively to German (Nazi) materials that firstly clarify goals of Berlin in Slovakia in this period. They used materials already published in the known ADAP series and also work of M. Ďurica, but to such an extent as to create a separate whole of the new materials assembled by them and to contribute to a picture of Nazi intentions in Slovakia. The documents were elaborated on a professional level, with respective comments etc. They help extend general knowledge informing about political procedures and goals of further Nazi elements in Slovakia, they document the fact that secret Nazi services etc., about which we had certain, but not very credible information, were interested in Slovakia.

Military History. Slovakia. German Documents in March Crisis in 1939.

Dramatické marcové udalosti roku 1939 na Slovensku sú z pochopiteľných príčin stále zaujímavé a atraktívne aj pre súčasnú generáciu historikov a publicistov. Pritom ide o jedno z najspracovanejších období našich národných dejín, ktorému je venované množstvo kníh, štúdií i odborných článkov. Už aktívni účastníci marcových udalostí považovali za potrebné opísať svoje činy v predvečer vyhlásenia Slovenského štátu, a tak máme k dispozícii rukopisné poznámky, alebo články od ľudáckych politikov Karola Sidora,¹ Ferdinanda Ďurčanského,² Jozefa Kirschbauma,³ Martina Sokola,⁴ Karola Murgaša,⁵ Viliama Kovára,⁶ ale aj od ich

¹Slovenský národný archív Bratislava (SNA), fond (f.) S, škatuľa (šk.) 178, fascikel (fasc.) S – 178 – 1; f. 209 (Ústredňa štátnej bezpečnosti), šk. 919, fasc. 209 – 919 – 7; f. Archív kancelárie prezidenta (AKP), šk. 51, fasc. Slovensko; SIDOR, K.: *Moje poznámky k historickým dňom*. (Na vydanie pripravil F. VNUK). Middletown, Pa. 1971; SIDOR, K.: *Takto vznikol Slovenský štát*. (Na vydanie pripravil F. VNUK). Bratislava 1991.

²ĎURČANSKÝ, F.: The Political Background of the Origin of the Slovak Republic. In: *Slovakia in the 19th and 20th centuries. Proceeding of the Conference on Slovakia held during the General Meeting of the Slovak World Congress on June 17 – 18, 1971 in Toronto*. (Zost. J. M. KIRSCHBAUM). Toronto 1978.

³KIRSCHBAUM, J. M.: Štyri historické dni, ktoré položili Slovensko na mapu. In: *Zahraniční Slováci a ich činnosť za slovenskú štátnosť. Svedectvá pravdy III*. Bratislava 1999, s. 116-155; KIRSCHBAUM, J. M.: Doslov. In: *Moje poznámky*, ref. 2, s. 171-182.

⁴SOKOL, M.: Ako došlo k vyhláseniu Slovenského štátu. In: *Historický časopis* 39, 1991, 3, s. 323-329.

⁵Archív Národného múzea Praha (ANM), f. Ivan Déřer (ID), šk. 9, i. č. 485; SNA, f. Úrad obžalobcu pri Národnom súde (ONS), k. 20. Poznámky K. Murgaša k Sidorovej činnosti od 9. do 13. marca 1939 z 8. 5. 1939.

⁶SNA, f. Národný súd (NS), šk. 56, Tnľud/16/47-16; Mikrofilm A 890. V. Kovár: Poznámky z marcových dní. Keď sa sloboda rodila.

ideologických protivníkov Jána Paulínyho-Thóta⁷ a Jána Lichnera.⁸ Čiastočné záznamy, či už písané formou denníka, alebo poznámok, sa nám zachovali napr. od Alexandra Macha⁹ a Antona Štefánka.¹⁰ Pri detailnom skúmaní marcových udalostí sa dnes už navyše môžeme oprieť o viacero edícií publikovaných dokumentov (najmä zahraničnej proveniencie),¹¹ ale aj o mnohé kvalitné vedecké monografie a štúdie, ktoré sa danou problematikou podrobne zaoberajú.¹²

Marcová kríza roku 1939 predstavuje vyvrcholenie polročného, mimoriadne dynamického politického vývoja nielen v pomníčovskom Česko-Slovensku, ale aj v celom stredoeurópskom priestore. Jej priebeh kreovalo a ovplyvňovalo viacero vnútro- a zahraničnopolitických faktorov, ktoré týmto mimoriadne hektickým udalostiam vtlačali rôzniacou sa intenzitou svoju osobitnú pečat'. Z nich sa ako rozhodujúce ukázali nedoriešený česko-slovenský pomer a z neho vlečúce sa ustavičné nezhody medzi ústrednou a slovenskou autonómnou vládou a najmä postavenie nacistického Nemecka ako určujúceho geopolitického hegemóna v podunajskom priestore. Bola to jednoznačne Tretia ríša, kto určoval chod udalostí, aj keď s nevyhnutnou dávkou improvizácie takej typickej pre Adolfa Hitlera, ktoré napokon viedli k likvidácii „umelého versailleského výtvoru“, ako „führer“ Československú republiku vo svojich prejavoch a monológoch často nazýval.

Nemecká *Slowakei-Politik* sa počas obdobia autonómie uskutočňovala vo viacerých rovinách: popri oficiálnej – diplomatickej, ktorá sa aj napriek taktickej podpore slovenských radikálov prejavovala vo viac-menej zdržanlivej forme, tu pôsobili aj ďalšie faktory nacistickej politiky. V prvom rade to bola blízkosť Viedne, ktorá sa aj napriek odporu Berlína, zvlášť ministra propagandy Josepha Goebbelsa, nechcela vzdať svojich aspirácií akejsi „vstupnej brány“ do priestoru juhovýchodnej Európy. Z toho rezultoval aj záujem viedenských miest o Slovensko, ktorý sa Berlín snažil využiť na presadenie vlastných zámerov. Viedenský miestodržiteľ Arthur Seyss-Inquart, ríšsky komisár pre zjednotenie Rakúska s Nemeckou ríšou Josef Bürckel, náčelník SS-Oberabschnitt Donau Ernst Kaltenbrunner a viedenská SD však v otázke Slovenska sledovali aj vlastné záujmy, resp. zámery ich nadriadených miest. Ich vzájomná konkurencia sa tak nakoniec musela prejavovať v kompetenčných sporoch a nezhodách, ktoré napokon museli ustúpiť

⁷Archív Ústavu T. G. Masaryka Praha (AÚTGM), f. 38, i. č. 492/2. J. Paulíny-Thót: Ako došlo k 14. marcu 1939.

⁸Archív Kancelárie prezidenta republiky Praha (AKPR), f. Londýnsky archív (LA), šk. 13, fasc. Slovenské věci, i. č. 32/41; ANM, f. Milan Hodža (MH), šk. 12, inv. č. 559. Lichnerova správa o pomeroch na Slovensku z 31. 1. 1941; AÚTGM, f. 38, i. č. 492/2. J. Lichner: Poznámky k prednáške Dr. Paulínyho „Ako došlo k 14. marcu 1939“.

⁹SNA, f. S, šk. 501, fasc. S – 501 – 4. Spomienky Alexandra Macha. Začiatky stykov s Henleinovou stranou; Za II. republiky; Historie Slovenského štátu.

¹⁰Tamže, f. AŠ, šk. 11, fasc. Denníky. Denník 1935 – 1948.

¹¹*Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918 – 1945, aus dem Archiv des auswärtigen Amtes. Serie D: 1937 – 1941. Baden-Baden – Frankfurt am Main 1950; Geschichte des Zweiten Weltkrieges in Dokumenten I. Der Weg zum Kriege 1938 – 1939. Freiburg im Breisgau 1953; ĐURICA, M. S.: La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania (1938 – 1945) I. Dagli accordi di Monaco all'inizio della guerra mondiale (Ottobre 1938 – Settembre 1939). Con 85 documenti inediti. Padova 1964; HOENSCH, J. K.: Dokumente zur Autonomiepolitik der Slovakischen Volkspartei Hlinkas. München 1984.*

¹²KOŽMIŇSKI, M.: *Polska i Wegry przed druga wojna światowa*. Wrocław 1970; HRNKO, A.: Fašizácia slovenského štátu do leta 1940. In: *Historický časopis* 33, 1985, 4, s. 529-552; KLIMKO, J.: *Tretia ríša a ľudácky režim na Slovensku*. Bratislava 1986; HRNKO, A.: *Politický vývin a protifašistický odboj na Slovensku 1939*. Bratislava 1988; BYSTRICKÝ, V.: Zasadnutie slovenského snemu 14. marca 1939. In: *Historický časopis* 47, 1999, 1, s. 105-114; LETZ, R.: Politické aktivity Karola Sidora od septembra 1938 do júla 1939. In: *Historický zborník* 9, 1999, s. 72-86; SUŠKO, L.: Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckej ríše (september 1938 – marec 1939). In: *Historický časopis* 47, 1999, 3, s. 420-431; BYSTRICKÝ, V.: Rozbitie ČSR a jeho odraz v informáciách diplomatov a spravodajcov. In: *Slovensko a druhá svetová vojna* (Zost. CSÉFALVAY, F. – PÚČIK, M.). Bratislava 2000, s. 16-57; BYSTRICKÝ, V.: Nacistické Nemecko a vznik Slovenského štátu. In: *Vojenská história* 5, 2001, 2, s. 41-60; HOENSCH, J. K.: *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Hlinkas Slowakische Volkspartei zwischen Autonomie und Separation 1938/39*. Kolín nad Rýnom, Graz 1965. [slovenský preklad *Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom*. Bratislava 2001.]

cieľu Berlína, t. j. využiť slovenské vládne elity na rozklad Č-SR zvnútra a získať tak zámienuku na ospravedlnenie nemeckého vojenského zákroku voči západnej časti pomníchovskej republiky. Okrem toho bola do slovenských záležitostí zainteresovaná aj zahraničná zložka SD – SD-Ausland a vhodným nástrojom nemeckej politiky sa stalo aj vedenie nemeckej menšiny na Slovensku, reprezentované osobou Franza Karmasina.

Analýza nemeckej politiky oproti Slovensku v tomto relatívne krátkom časovom úseku bola predmetom viacerých prác slovenských, domácich¹³ a exilových,¹⁴ českých¹⁵ a nemeckých¹⁶ historikov. Tieto práce venujú pozornosť predovšetkým oficiálnej línii nemeckej politiky, ktorá sa uskutočňovala prostredníctvom Zahraničného úradu a nemeckých diplomatických zástupiteľstiev v Č-SR. Z tohto rámca vybočuje práca Johanna Kaisera, ktorá analyzuje aj zvyšné komponenty nemeckej politiky. Pozíciou a úlohou vedenia nemeckej menšiny sa popri Jörgovi K. Hoenschovi zaoberá aj Dušan Kováč.¹⁷ Ašpirácie, zámery a činnosť viedenských nacistických úradov a úradovní v súvislosti so „slovenskou otázkou“ sleduje vo svojej monografii rakúsky historik David Schriffl.¹⁸

Je zrejmé, že prvoradým cieľom nemeckej politiky v tomto čase bola snaha o rozbitie už aj tak značne oslabeného Česko-Slovenska. Akými prostriedkami sa to podarí v konečnom dôsledku, asi nebolo rozhodujúce, dôležité len bolo nájsť vhodnú zámienuku na uskutočnenie tohto úmyslu a posilniť si vplyv v strednej Európe. Nemci spočiatku očakávali, že by do procesu v pomníchovskom Česko-Slovensku vstúpili formou hospodárskej pomoci Slovensku. Už 30. septembra 1938 sa tak v jednej zo správ viedenskej SD dočítame: „*Slovenský problém je hospodárskym problémom, pretože Slováci vo všeobecnosti politicky až tak nemyslia.*“¹⁹ Tento fakt si dobre uvedomovali aj česko-slovenské bezpečnostné zložky, čoho dôkazom je telegram divízneho generála Žáka armádnemu generálovi Krejčímu z konca roku 1938: „*V poměru [řudovej strany] vůči Praze bude hrát velkou úlohu případná finanční pomoc a dobropřejné stanovisko Prahy. Vypravuje se, že v tom případě, bude-li Praha dělat těžkosti, bude národohospodársky v úvahu brána pomoc Berlína.*“²⁰ Napriek tomu, že sa plán s hospodárskou pomocou Slovensku nepodaril, v marci 1939 sa natoľko vyostřila v Česko-Slovensku vnútropolitická situácia, že si to už ani samotná Tretia ríša nemohla lepšie predstavovať.

Marec 1939 sa v Česko-Slovensku niesol v znamení obojstrannej nedôvery medzi autonómnu a ústrednou vládou, čo vyvrcholilo v dňoch 9. – 10. marca 1939, keď na Slovensku prebehol vojenský zákrok iniciovaný českými ministrami, najmä A. Eliášom a J. Havelkom. Česko-slovenský prezident E. Hácha 9. marca 1939 pozbavil úradu všetkých ministrov slovenskej autonómnej vlády (s výnimkou P. Teplanského) a vymenoval novú slovenskú vládu na čele s J. Sivákom. Vojenské zložky zároveň eskortovali okolo 250 zástancov rýchleho osamostatnenia Slovenska (napr. M. Černák, A. Mach, V. Tuka) na Moravu, kde boli držaní pod policajným

¹³SUŠKO, L.: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajine v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: *Československý časopis historický* 21, 1973, 2, s. 161-197; SUŠKO, L.: Politický vývoj Slovenska v posledných rokoch buržoázneho Československa. In: *Historický časopis*, 27, 1979, 4, s. 553-591; SUŠKO, *Miesto autonómneho*, ref. 12, s. 420-431; BYSTRICKÝ, *Rozbitie ČSR*, ref. 12, s. 16-57; BYSTRICKÝ, *Nacistické Nemecko*, ref. 12, s. 41-60.

¹⁴ĐURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, ĐURICA, M. S.: *Die Slowakei in der Märzkrise*. Padova 1966; VNUK, F.: *Slovakia's Six Eventful Months (October 1938 – 1939)*. Cleveland-Rím 1964.

¹⁵LUKEŠ, F.: *Podivný mír*. Praha 1968.

¹⁶HOENSCH, *Slovensko a Hitlerova*, ref. 12, KAISER, J.: *Die Politik des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa*. Dizertačná práca. Bochum 1969.

¹⁷KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 – 1945)*. Bratislava 1991.

¹⁸SCHRIFFL, D.: *Die Rolle Wiens im Prozess der Staatswerdung der Slowakei 1938/39*. Frankfurt nad Mohanom 2004.

¹⁹SCHVARC, M. – HOLÁK, M.: *Politické pomery na Slovensku pred voľbami do Snemu Slovenskej krajiny pohľadom viedenskej SD*. Acta historica Neosoliensia, v tlači.

²⁰SNA, f. S, šk. 427, fasc. S – 427 – 2, dok. bez čísla a dátumu.

dohľadom F. Ďurčanskému, ktorý mal byť tiež zaistený, sa podarilo utiecť do Viedne, kde začal organizovať okamžité odtrhnutie Slovenska od Čiech. Dňa 11. marca 1939 prezident E. Hácha opäť vymenoval novú slovenskú vládu, tentoraz na čele s K. Sidorom. J. Tiso sa po krátkom pobyte v Bratislave utiahol na svoju faru do Bánoviec a do politiky sa snažil nevstupovať. Na druhý deň v ranných hodinách Sidor prijal nemeckú delegáciu, ktorú viedol štátny sekretár na ministerstve zahraničia a Hitlerov hospodársky poradca Wilhelm Keppler. Nemci žiadali od K. Sidora, aby urýchlene vyhlásil samostatný štát, keď to ten však v ostrom rozhovore odmietol, opustili Bratislavu. Sidor sa tým pádom vďaka svojmu odmietavému stanovisku stal pre nemeckých politikov persona non grata.

S A. Hitlerom však začal prekvapivo rokovať J. Tiso, ktorý 13. marca 1939 odletel do Berlína. Kým sa Tiso vrátil z Berlína, zariadil Sidor u prezidenta Háchu, aby podľa ústavy formálne zvolal slovenský snem. 14. marca 1939 sa o deviatej hodine ráno zišla autonómna vláda a vypočula si Tisovu správu o rokovaní s Hitlerom. Slovenský snem potom otvoril svoje mimoriadne zasadanie, na ktorom sa zúčastnilo 57 poslancov z celkového počtu 63. Sidor predložil parlamentu demisiu svojej vlády, ktorú snem bez diskusie prijal. Potom J. Tiso zreferoval o svojich rozhovoroch s Hitlerom a predseda snemu M. Sokol vyzval poslancov, či sú za samostatný slovenský štát, alebo nie. 14. marca 1939, krátko po dvanástej hodine prijal autonómny snem Zákon o samostatnom štáte.²¹

Predkladané dokumenty nemeckej proveniencie boli už sčasti publikované v nemeckej edícii *Akten zur deutschen auswärtigen Politik*, v sérii D v II. zväzku a v prílohe monografie M. S. Ďuricu *La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania (1938 – 1945)*. Dokumenty diplomatickej povahy sú deponované v Politickom archíve Zahraničného úradu v materiáloch štátneho tajomníka a politického oddelenia, resp. v príručných spisoch štátneho tajomníka pre mimoriadne úlohy, W. Kepplera.

Druhú časť dokumentov tvoria správy a hlásenia viedenskej oblastnej ústredne *SD-Donau*, ktoré sú pre bádateľskú verejnosť pomerne neznáme a neprešli dôkladnou historickou analýzou. Ide o súbor telegramov a rádiotelegramov z 10. – 14. marca 1939, ktoré viedenská SD zasielala náčelníkovi Hlavného úradu pre bezpečnosť (Sicherheitshauptamt) R. Heydrichovi. Tieto dokumenty sa nachádzajú v *Slovenskom národnom archíve* (SNA) v Bratislave vo fonde *Alexandrijský archív*. SNA však nie je ich jediným miestom deponovania. Okrem toho sú uložené aj vo filmotéke *Institut-u für die Zeitgeschichte* v Mníchove a berlínskej pobočke *Bundesarchiv-u*. Podľa nášho názoru však ide len o torzo týchto hlásení.

Po jednom zázname sú zastúpené dokumenty z archívneho fondu *Ministerstvo zahraničných 1939 – 1945 (1947)* a z rakúskeho štátneho archívu (Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik) z fondu *Bürckel/Materie*. Predovšetkým v prípade fondov pochádzajúcich z činnosti ríšskeho komisára a župného vedúceho J. Bürckela, ktoré sú deponované v rakúskom štátnom archíve, je len minimálny počet dokumentov súvisiacich s našou témou. Tento fakt je o to zarážajúcejší, pretože J. Bürckel bol osobou, ktorý sa spolu s rakúskym miestodržiteľom A. Seyss-Inquartom vo veľkej miere snažili ovplyvňovať chod udalostí na autonómnom Slovensku.

Predložené dokumenty sú publikované v plnom znení v slovenskom jazyku s rozsiahlym poznámkovým aparátom. Dokumenty sú členené podľa chronologického princípu. V záhlaví každého dokumentu je stručný regist (tučne vysádzaný), nasleduje vlastný text dokumentu. Za dokumentom je uvedený prameň (kurzíva).

²¹Podrob. BYSTRICKÝ, V.: Zasadnutie slovenského snemu 14. marca 1939. In: *Historický časopis* 47, 1999, 1, s. 105-114.

Dokument 1

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe Andora Henckeho Zahraničnému úradu v Berlíne o vzťahoch medzi ústrednou a slovenskou vládou a stave česko-slovenských rokovaní zo 7. marca 1939

Telegram (tajný šifrovaný)
Praha, 7. marca 1939 21.25
Došlo: 7. marca 1939 23.59

Č. 83 zo 7. 3.

Súčasný stav vzťahov medzi Prahou a Bratislavou je na základe informácií vyslanectva nasledovný:

1.) Bezvýsledné rokovania,²² ktoré sa minulý týždeň uskutočnili medzi ústrednou vládou a slovenským ministrom,²³ sa dotýkali hlavne:²⁴

a.) Zníženia slovenského podielu finančných záväzkov na spoločnom rozpočte, ktoré požaduje Bratislava.²⁵

b.) Personálno-politických otázok, predovšetkým Slovákmí žiadaného odchodu ministra národnej obrany generála Syrového.²⁶

c.) Garancií ďalekosiahlych právomocí slovenských vládnych delegátov²⁷ v spoločných rezortoch.²⁸ Platnosť ministerských výnosov atď. má v budúcnosti závisieť na spolupodpise slovenských vládnych delegátov.

Ústredná vláda kládla proti slovenským požiadavkám doposiaľ odpor. V najbližších dňoch sa majú rokovania v Prahe opäť obnoviť.

2.) Ako som sa zo spoľahlivého zdroja dozvedel, v slovenských vládnych kruhoch a vo vedení Hlinkovej gardy sa diskutuje o dvoch možnostiach ako o výsledku rokovaní:²⁹

a.) Niekoľko dní po znovuzačatí rokovaní ich slovenská vládna delegácia vedená Sidorom³⁰ dovedie ku krachu. Bratislavská vláda by potom s odôvodnením, že ona samotná sa musí uchopiť všetkých práv, ktoré jej Praha upiera, ihneď vyhlásila štátnu samostatnosť Slovenska a vytvorila

²²Zo dňa 1. marca 1939.

²³Pravdepodobne myslené na K. Sidora. Za slovenskú stranu sa porad ešte zúčastnili P. Teplanský, Š. Hašík a A. Hrnčár. Českú stranu zastupovali R. Beran, J. Syrový, F. Chvalkovský, J. Kalfus, J. Havelka, J. Krejčí a O. Fischer.

²⁴K spomínaným rokovaniam pozri FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, c. d., s. 117; SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 52-56.

²⁵Podrob. LIPSCHER, L.: *Slovenská autonómia – ilúzie a skutočnosť*. Bratislava 1957, s. 279- 283.

²⁶Jan Syrový (1888 – 1970), vojenský dôstojník, od decembra 1933 generálny inšpektor československej armády. 22. 9. 1938 vymenovaný za predsedu novej československej vlády. Od 1. 12. 1938 minister národnej obrany ústrednej vlády.

²⁷Š. Hašík na ministerstve národnej obrany, A. Hrnčár na ministerstve financií a J. Zvrškovec na ministerstve zahraničných vecí. SNA, f. Vládny delegát pri Ministerstve zahraničných vecí (VD-MZV), šk. 1, fasc. Ustanovenie delegáta Slovenskej Krajiny. Uznesenie o vládnych delegátoch Slovenskej Krajiny z 12. 12. 1938.

²⁸Dňa 1. marca 1939 upozorňovali slovenskí vládni delegáti vo svojom memorande vládu: „Po krátkom účinkovaní vládnych delegátov sa jasne ukázalo, že toto sriadenie sa za dnešných predpokladov: a) ani po stránke osobnej, b) ani po stránke kompetenčnej neosvedčilo.“ SNA, f. VD-MZV, šk. 1, fasc. Ustanovenie delegáta Slovenskej Krajiny, dok. č. D-126/39. Memorandum vládnych delegátov z 1. 3. 1939.

²⁹Dňa 6. marca 1939 sa slovenská vláda v prítomnosti predsedníctva snemu a vedúcich predstaviteľov HSEŠ jednoznačne uzniesla „trvať na budovaní slovenského štátu evolučnou cestou a nevyhlásiť jeho ustanovenie ihneď teraz“. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 66.

³⁰Karol Sidor (1901 – 1953), politik a novinár, blízky spolupracovník A. Hlinku. 1929 – 1938 šéfredaktor denníka *Slovák*, od 1935 poslanec NZ, od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny. V čase od 1. 12. 1938 do 14. 3. 1939 minister bez portfeje v ústrednej vláde a jej podpredseda s právom zastupovať všetkých slovenských ministrov.

Vojenská história

niekoľkočlenné direktórium. Súčasne by hermeticky uzavrela hranice s Českom³¹ a vydala by prehlásenie o úzkej hospodárskej spolupráci s Nemeckom.

b.) V záujme lepších príprav na plánované kroky by sa rokovania mali preťahovať asi do konca marca a až potom by sa vyhlásila samostatnosť.

c.) Znalci významných slovenských osobností upozorňujú ešte aj na tretiu možnosť, že na základe prípadného nátlaku Vatikánu sa slovenská vláda napokon s Prahou dohodne.

3.) Minister zahraničných vecí Chvalkovský³² mi dnes oznámil, že napätie medzi Prahou a Bratislavou nepodceňuje, ale napriek tomu verí, že skôr dôjde k dohode ako k stroskotaniu rokovaní. Ústredná vláda mimochodom slovenským ministrom oznámila, že vyhlásenie nezávislosti Slovenska je na nich, a to v prípade, ak ju pre svoju krajinu považujú za možnú a potrebnú. Slovenskí ministri nato vyjadrili svoje pranie, aby Slovensko zotrvalo v spoločnej republike. Chvalkovský ešte dodal, že pražská vláda zo skúseností vie, aké to je nebezpečné, držať národnosti v štátnom zväzku proti ich vôli. On osobne sa každopádne sa stavia proti garantovaniu takých práv Slovákom, ktoré by prekážali zahraničnopolitickej akcieschopnosti ústrednej vlády. Ak to bude potrebné, chce nastoliť otázku dôvery.

4.) Česká tlač nerozoznáva jasne stupeň napätia, skôr vzbudzuje dojem, ako by o otázke zotrvania Slovenska v republike nebolo pochýb. Možnosť dohody prostredníctvom rokovaní sa vo všeobecnosti posudzuje optimisticky.

5.) Tunajší taliansky vyslanec³³ sa ma včera opýtal, či sa aj ku mne dostali fámy, že [Slovensko] už zakrátko vyhlási nezávislosť. Odpovedal som mu, že situáciu poznám len na základe hlásení tlače.

Hencke³⁴

*PA AA, f. Büro des Staatsekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 332 – 76 334.*³⁵

³¹V origináli je použitý pejoratívny názov „Tschechei“.

³²František Chvalkovský (1885 – 1945), československý vyslanec v Japonsku (1921 – 1923), USA (1923 – 1925), Nemecku (1927 – 1932) a Taliansku (1932 – 1938). Od 5. 10. 1938 minister zahraničných vecí Česko-slovenskej republiky. Usiloval sa o jednoznačnú orientáciu oklieštenej republiky na Nemecko.

³³Francesco Frasoni, taliansky diplomat, do r. 1939 vyslanec v Česko-Slovensku, potom v Portugalsku.

³⁴Andor Hencke (1895 – 1984), vyslanec radca v Prahe od novembra 1936 do marca 1939 a správca vyslanectva, po tom ako bol vyslanec Eisenlohr odvolaný do Berlína v polovici septembra 1938; v marci 1939 poverenec Zahraničného úradu pri Rišskom protektorovi pre Čechy a Moravu, neskôr štátny podtajomník a vedúci Politického oddelenia Zahraničného úradu.

³⁵Dokument je uverejnený v edícii dokumentov ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 180, s. 196-197.

Dokument 2

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe A. Henkeho Zahraničnému úradu v Berlíne o možnostiach vývoja rokovaní medzi ústrednou a slovenskou autonómnou vládou z 9. marca 1939

Nemecké vyslanectvo
A. III. 2. h. 3.

Praha, 9. marca 1939
Veľmi súrne!

Listový telegram

V náväznosti na telegram č. 83 zo 7. marca³⁶

1.) Dnes pokračujú rokovania medzi ústrednou a slovenskou vládou.³⁷ Slovenskú vládu zastupujú ministri Sidor a Teplanský.³⁸

2.) Podľa informácií zo slovenských hospodárskych kruhov sa Tiso³⁹ a Sidor v posledných dňoch prikláňajú skôr k dohode ako k prerušeniu rokovaní. Skupina, ktorá stojí za Machom⁴⁰ a Murgašom,⁴¹ si naopak rozhodne želá prerušenie rokovaní a úplné odtrhnutie od Prahy.⁴² Do akej miery ide u Tisa a Sidora iba o taktické úvahy, sa nedá odhadnúť.⁴³

3.) Ústredná vláda podľa oznámenia česko-slovenského ministra zahraničných vecí,⁴⁴ v protiklade s rozličnými zverejneniami tlače, až doteraz nepredložila Bratislave žiadne konkrétne požiadavky. Slovenským ministrom však prehlásila, že rokovania o usporiadaní obojstranných vzťahov nemajú zmysel, keďže Praha nevie, či Slovensko chce definitívne zostať v štátnom zväzku. Súčasne vyzvala bratislavskú vládu, aby záväzne formulovala svoje požiadavky. Ústredná vláda vypracovala svoje požiadavky na rokovania, ktoré sa dnes začnú. Chvalkovský vyjadril určitý optimizmus ohľadom definitívneho usporiadania [vzťahov]. V českých vládnych kruhoch vo všeobecnosti panuje názor, že ďalekosiahle ústupky a finančné úľavy ústrednej vlády by Bratislava mohla snáď aj prijať a predbežne by mohli viesť k dohode. Tým, by sa však Slovensko

³⁶Pozri dokument 1.

³⁷K spomínaným rokovaniam pozri FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, c. d., s. 119-124; SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 77-79.

³⁸Pavol Teplanský (1886 – 1969), po roku 1918 funkcionár agrárnej strany. Jeden zo signatárov Žilinskej dohody, minister poľnohospodárstva, obchodu, verejných prác a financií, 1938 – 39 minister financií, obchodu a poľnohospodárstva, 1939 financií slovenskej autonómnej vlády. V marci 1939 nesúhlasil s rozbitím republiky a vzdal sa všetkých politických a verejných funkcií.

³⁹Jozef Tiso (1887 – 1947), katolícky kňaz a politik, od 1925 poslanec NZ, 1927 – 1929 minister zdravotníctva a telesnej výchovy, od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny, 1938 – 1939 predseda autonómnej vlády.

⁴⁰Alexander Mach (1902 – 1980), politik a novinár, od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny a šéf Úradu propagandy.

⁴¹Karol Murgaš (1899 – 1972) novinár. Od októbra 1938 pôsobil ako náčelník politického štábu Hlinkovej gardy. Patril k Sidorovej skupine. Hlavne pod vplyvom L. Karbusa došlo postupne k názorovým rozdielom medzi Murgašom a Sidorom a v období marcovej krízy k ich definitívnemu rozchodu.

⁴²Podľa neskorších spomienok A. Macha „v období 10. – 15. marca 1939 postoj vedúcich činiteľov ľudovej strany bol u niektorých hneď od začiatku jasný pre Slovenský štát. To boli: Tiso, Ďurčanský, Mach, Černák, Kirschbaum, prevažná väčšina starších politikov a takmer všetci z mladších. V dňoch 11. – 13. marca vážavý a nedôsledný bol postoj Sidora a jeho skupiny (Čarnogurský, Moravčík).“ SNA, f. S, šk. 501, fasc. S – 501 – 4. Spomienky Alexandra Macha. Za II. republiky.

⁴³R. Beran pred Národným súdom v Bratislave neskôr vypovedal, že Sidor „ve vládě i mimo vládu nedělal žádného radikála, choval se loyálně a často sám upozorňoval na extrémní zjevy slovenské, zejména na Šaňo Macha a Murgaše, o kterých se vyjádřoval zcela ponižujícím způsobem. Pamatuji se na výraz jeho o Murgašovi, že by nebyl ničím jiným jak pasákem holek, kdyby ho nebyl pozvedl a nedržel silnou rukou na nějaké úrovni.“ LETZ, R.: *Politické aktivity Karola Sidora od septembra 1938 do júla 1939*. In: *Historický zborník* 9, 1999, s. 77; ANM, f. ID, šk. 9, i. č. 485; SNA, f. ONS, k. 20. Poznámky K. Murgaša k Sidorovej činnosti od 9. do 13. marca 1939 z 8. 5. 1939.

⁴⁴F. Chvalkovský.

dostalo do lepšej hospodárskej situácie a mohlo by potom vyhlásiť nezávislosť, keď to bude preň výhodné.

4.) Okrem požiadaviek v politickej a personálno-politickej oblasti, ale najmä v armáde, ktoré som uviedol v predošlom telegrame, si Slováci kladú veľmi vysoké finančné požiadavky. Hovorí sa celkove asi o 4 miliardách korún, ktoré má Praha, sčasti ako pôžičku, poskytnúť do konca roka 1940.

5.) Tunajší maďarský vojenský atašé⁴⁵ oznámil rozčúlene plukovníkovi Toussaintovi⁴⁶, že Maďarsko je znepokojené chýrmi o tom, že Nemecko si robí nároky na Slovensko, a tým chce zabrániť jeho prípadnému neskoršiemu znovuzjednoteniu s Maďarskom. Po vznesení námietok voči tomu sa maďarský vojenský atašé chcel zo zaručeného zdroja dozvedieť, či je možné na terajších rokovaníach medzi Prahou a Bratislavou očakávať dohodu. Podľa maďarských informácií slovenskí ministri počas poslednej návštevy v Berlíne⁴⁷ nedosiahli očakávanú hospodársku pomoc, takže teraz sa Slovensko musí dohodnúť s Prahou.

6.) V prípade stroskotania rokovaní a prípadného vyhlásenia samostatnosti Slovenska očakávajú české politické a hospodárske kruhy závažné slovenské požiadavky týkajúce sa posunutia hranice na západ. [Česi] počítajú najmä s nárokom Bratislavy na oblasť pri Uherskom Hradišti, ktorú obývajú moravskí Slováci.⁴⁸ Ďalej sa hovorí o možnosti, že Slovensko by mohlo požadovať aj líniu Prostějov – Brno.

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, f. 76 340 – 76 341.*⁴⁹

Dokument 3

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe A. Henckeho Zahraničnému úradu v Berlíne o rozhovore s česko-slovenským ministrom zahraničných vecí Františkom Chvalkovským z 9. marca 1939, ktorý vyjadril svoje znepokojenie nad nejasným postojom nemeckej vlády v otázke statusu Slovenska

Nemecké vyslanectvo
A. III. 2. h. 3.

Praha, 9. marca 1939
Veľmi súrne!

Listový telegram

Česko-slovenský minister zahraničných vecí ma dnes o 17.15 počas zasadnutia ministerskej rady naliehavo požiadal o moju návštevu na predsedníctve vlády. Chvalkovský úvodom zdôraznil, že ma žiada, aby som jeho nasledujúce vyjadrenia nechápal ako oficiálny demarš, ale ako čisto dôvernú a osobnú prosbu o informácie.

Slovenská strana oznámila ústrednej vláde, že bratislavská vláda na základe referátu slovenských ministrov Ďurčanského⁵⁰ a Pružinského⁵¹ o pobyte v Berlíne,⁵² najmä o audiencii

⁴⁵Podplukovník Solymossy.

⁴⁶Nemecký vojenský atašé v Prahe.

⁴⁷Pobyt ministrov F. Ďurčanského a M. Pružinského.

⁴⁸Podrob. k uvedenému problému pozri RYCHLÍK, J.: Pokusy o pripojení Slovákka ke Slovensku. In: *Historický časopis* 40, 1992, 1, s. 69-88.

⁴⁹Dokument je uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 183, s. 199-200.

⁵⁰Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974), právnik a publicista. Pred rokom 1938 patril k radikálnemu prúdu v HSLS. Viacnásobný minister v prvých troch autonómnych vláдах. Od 14. 3. 1939 do 28. 7. 1940 minister zahraničných vecí.

⁵¹Mikuláš Pružinský (1886 – 1953), minister priemyslu, obchodu a živností autonómnej vlády v roku 1939, 1939 – 1945 minister financií slovenského štátu.

⁵²Vzťahuje sa to na návštevu oboch ministrov koncom februára a začiatkom marca 1939 v Berlíne, ktorú vykonalí bez vedomia alebo súhlasu pražskej ústrednej vlády. Ministrov sprevádzali aj poslanci Snemu Slovenskej krajiny P. Zaťko a J. Balko.

u generála poľného maršala Göringa⁵³ nadobudla dojem, ako keby bola Ríša pripravená Slovensku poskytnúť hospodársku pomoc, za predpokladu, ak by vyhlásilo štátnu nezávislosť.⁵⁴ Chvalkovský, od ktorého ministerský predseda⁵⁵ požadoval vysvetlenie, sa ma chcel prísne dôverne opýtať, či niečo o tom viem. Odvetil som, že v otázke berlínskych rozhovorov nie som informovaný. Nepochybné ide o nedorozumenie.

Minister zahraničných vecí sa ma ďalej opýtal, či ríšska vláda žiada, aby sa Slovensko od Prahy odtrhlo. Ako správca vyslanectva by som to mal, ak také plány jestvujú, vedieť. On (Chvalkovský) si tiež myslí, že ríšska vláda pri otvorenosti, s akou s ním v januári v Berlíne⁵⁶ rokovala, by takéto požiadavky predostrela.

Odvetil som, že neviem nič o akýchkoľvek politických plánoch ríšskej vlády, ktoré sa týkajú Slovenska. Podľa môjho názoru nemecko-česko-slovenské vzťahy upravila Mnichovská dohoda a zmluvy, ktoré z nej vyplynuli.⁵⁷ Chvalkovský sa nazdáva, že považuje za celkom možné, že slovenskí ministri nemecké vyjadrenia vedome alebo nevedome chybné pochopili. Osobne ma požiadal, aby som čo najnaliehavejšie, ale nenápadne v Berlíne zistil, či sa pri rozhovoroch slovenských ministrov debatovalo o odtrhnutí Slovenska skutočne ako o podmienke hospodárskej pomoci, a či si Ríša vôbec zásadne želá vývoj týmto smerom. Ako zodpovedný minister zahraničných vecí ústrednej vlády má predsa právo a povinnosť žiadať dôverné informácie o týchto skutočnostiach. Ak Berlín chce nezávislé Slovensko, tak sa Praha bude musieť s takým riešením nejakým spôsobom vysporiadať. Je predsa mužom, aby pokojne prijal tak ťažké rozhodnutie. Ako minister zahraničných vecí ústrednej vlády však nechce nezmyselne zastávať takú politiku, ktorú si Berlín neželá. To by sa radšej dnes ako zajtra vzdal svojho nevďačného úradu.

Odpovedal som s upozornením, že bude azda najlepšie, aby sa pán Chvalkovský v súvislosti s berlínskymi rokovaniami obrátil priamo na bratislavskú vládu. Mimochodom už len z dôvodu neprítomnosti generála poľného maršala Göringa by bolo veľmi ťažké získať z Berlína rýchlo bližšie skutočnosti o priebehu, podľa môjho názoru, nesprávne reprodukováného rozhovoru. Minister zahraničných vecí zopakoval naliehavo svoju prosbu, aby som záležitosť mu osobne objasnil a opýtal sa, či by už dnes alebo zajtra mohol dostať dôvernú správu, ktorú by mohol dostať z Berlína telefonicky. Povedal som mu, že to z technických dôvodov nie je možné.

Na záver ma pán Chvalkovský ešte raz poprosil o to, aby som jeho krok nevnímal ako oficiálny demarš, ale ako dôverne osobnú žiadosť človeka človeku byť informovaný.

Žiadam o smernice.

Hencke

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, folia 76 338 – 76 339.*⁵⁸

⁵³H. Göring prijal slovenskú delegáciu 28. februára 1939 so slovami: „No ako to je: kedy vyhlásite samostatnosť, aby sme vás nemuseli dať Maďarom?“. (HOENSCH, *Slovensko a Hitlerova*, ref. 12, s. 139).

⁵⁴Vo výpovedi pred žalobcom Národného súdu M. Geröm H. Göring popieral, že by bol spomenul túto podmienku. Tvrdil, že na stretnutí s F. Ďurčanským prebral otázky týkajúce sa hospodárskeho potenciálu Slovenska, vývozu slovenských surovín do Nemecka. Podľa neho túto návštevu sprostredkoval A. Seyss-Inqaurt. NA CR, f. UD, š. 83, výpoveď H. Göringa z 30. 5. 1946.

⁵⁵Rudolf Beran (1887 – 1954), od roku 1935 predseda Republikánskej strany maloroľníckeho a poľnohospodárskeho ľudu, od decembra 1938 predseda vlády ČSR, 16. 3. – 27. 4. 1939 predseda protektorátnej vlády.

⁵⁶F. Chvalkovský sa 21. januára 1939 v Berlíne stretol s A. Hitlerom a ríšskym ministrom zahraničných vecí s J. von Ribbentropom. V rozhovore s Hitlerom o československo-nemeckých vzťahoch ho Chvalkovský ubezpečoval, že sa ČSR usiluje o spoluprácu s Nemeckom. Hitler vo svojom monológu vyjadril nespokojnosť nad vývojom v ČSR a žiadal odstránenie „nepriateľov Nemecka“ – marxistov a Židov z verejného života.

⁵⁷J. Lichner neskôr vo svojej správe pre československú exilovú vládu v Londýne napísal: „7. marca 1939 bol som u Chvalkovského spolu s dr. Paulíny a ešte jedným slovenským politikom a informovali sme ho o situácii na Slovensku. Vtedy nám Chvalkovský prehlásil, že naše obavy zo zásahu Nemcov nie sú odôvodnené, nakoľko on bol Nemcami uistený, že im na Slovensku nezáleží a že sa Nemci nebudú miešať do našich vnútorných pomerov.“ AKPR, f. LA, šk. 13. J. Lichner: Zpráva o Slovensku pre ministerskú radu z 31. 1. 1941.

⁵⁸Dokument je uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 184, s. 200-201.

Dokument 4

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu Günthera Altenburga o telefonáte s A. Henckem o vývoji česko-slovenských rokovaní a zosadení slovenskej autonómnej vlády z 10. marca 1939

Ihned'!

Záznam

Vyslancový radca Hencke z Prahy o 9.40 telefonicky oznámil, že ho minister zahraničných vecí Chvalkovský informoval, že rokovania, ktoré včera večer viedla pražská ústredná vláda so slovenskými ministrami Tisom⁵⁹ a Sidorom, stroskotali preto, lebo Slováci nechceli dať prísľub k tomu, že sa zrieknu vyhlásenia nezávislosti Slovenska, v prípade, ak sa im to bude zdať nutné, a tiež neboli ochotní zaviazat' sa k zastaveniu propagandistickej činnosti za nezávislosť Slovenska. Prezident Hácha⁶⁰ sa preto rozhodol pozbaviť úradu ministerského predsedu Tisa, ministra Ďurčanského a ministra Pružinského. Vedením vlády poveril slovenského ministra Siváka,⁶¹ ktorý ešte zotrval vo funkcii. Minister Teplanský sa mu ponúkol k dispozícii. Dnes predpoludním sa do Prahy dostavil predseda slovenského autonómneho snemu Sokol⁶², aby predložil štátnemu prezidentovi návrhy na vytvorenie novej slovenskej vlády. Pán Chvalkovský prísľúbil pánu Henckemu, že ho bude predbežne informovať o ďalšom vývoji.

Pán Hencke na spätnú otázku vyhlásil, že podľa ustanovení novej česko-slovenskej ústavy je prezident (Hácha) oprávnený zosadiť a menovať ústrednú a krajinskú vládu. Právo navrhnúť zloženie novej vlády, pražskej ako aj krajinských vlád, má predseda ústredného parlamentu, resp. krajinského snemu.

Pretože Zahraničný úrad doteraz nedisponuje presne stanovenými ustanoveniami novej česko-slovenskej ústavy, požiadal som pána Henckeho, aby telegraficky ihneď podal informácie o jej dôležitých ustanoveniach, ktoré sú podstatné pre posúdenie situácie a text ústavy – pokiaľ je fixne stanovený – neodkladne zaslať leteckou poštou.

Berlín, dňa 10. marca 1939

Altenburg

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 350 – 76 351.*⁶³

⁵⁹J. Tiso sa rokovani v Prahe nezúčastnil a bol v tomto čase na Slovensku.

⁶⁰Emil Hácha (1872 – 1945), právnik. Od roku 1920 docent správneho práva na Karlovej univerzite, od roku 1925 prvý prezident Najvyššieho správneho súdu ČSR, po abdikácii E. Beneša bol 30. 11. 1938 zvolený za prezidenta Č-SR.

⁶¹V origináli je nesprávne uvedené Civac. Jozef Sivák (1886 – 1959) učiteľ a politik, dlhoročný poslanec NZ (od 1918). V autonómnej vláde zastával od januára 1939 post ministra školstva. Funkcie predsedu autonómnej vlády sa pre neprítomnosť neujal a už 11. 3. 1939 ho v úrade vystriedal K. Sidor. Od marca 1939 do septembra 1944 minister školstva a národnej osvety Slovenskej republiky.

⁶²Martin Sokol (1901 – 1957), právnik a politik, od 1935 poslanec NZ za HSĽS, 1938 predseda Snemu Slovenskej krajiny, 1939 – 1945 predseda Snemu Slovenskej republiky. Podpredseda, člen Predsedníctva a predseda Ústredného súdu HSĽS, člen Štátnej rady, predstaviteľ umierneného krídla HSĽS. Predseda Slovenského Červeného kríža.

⁶³Dokument je uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 186, s. 202-203.

Dokument 5
Preklad zdôvodnenia opatrení, ktoré zaviedla ústredná vláda na Slovensku z 10. marca 1939

10. III. [19]39

Zdôvodnenie vlády k opatreniam na Slovensku⁶⁴

Česko-slovenský ústavný zákon o autonómii Slovenska, dohoda slovenských strán, ktorá bola uzavretá 6. októbra 1938 v Žiline, a ktorú prijala ústredná vláda a Pittsburská dohoda, z ktorej je odvodené právo Slovákov na autonómiu, zdôrazňujú, že Čechy, Morava a Slovensko tvoria jednotný federatívny štát. Proti tejto téze vystupovali na Slovensku v poslednom čase prof. Dr. Béla Tuka⁶⁵ a šéf slovenskej propagandy Šaňo Mach, ktorí sa opierali o rôzne temné elementy a využívali nerozhodnosť predsedu slovenskej krajinskej vlády Dr. Tisa a niektorých ďalších ministrov. Propaganda proti jednote československého štátu nabrala v poslednom čase taký rozsah, že ústredná vláda a prezident republiky považovali za potrebné, v záujme uplatňovania ducha ústavného zákona o autonómii, zakročiť. Okrem toho pribudli na Slovensku nepokoje, ktoré zavinila slabosť slovenskej krajinskej vlády. Prezident republiky preto vo štvrtok večer odvolal ministerského predsedu Dr. Tisa, rovnako aj ministra hospodárstva Dr. Pružinského a ministra dopravy a verejných prác Dr. Ďurčanského.

V slovenskej vláde zostali dvaja ministri: doterajší podpredsa vlády Sivák bol vymenovaný za ministerského predsedu, kým minister Teplanský zostal aj naďalej ministrom financií. Tieto zmeny v slovenskej krajinskej vláde sa netýkajú ústrednej vlády, ktorej členom je štátny minister Sidor, zástupca ministerského predsedu Berana. K nijakým zmenám nedošlo ani v úradoch slovenských vládnych delegátov v spoločných ministerstvách.

Tieto opatrenia prezidenta republiky usilujú len o to, aby zabránili rozbitiu česko-slovenskej jednoty a zabezpečili pokoj a poriadok. Nedotýkajú sa ani slovenskej autonómie, ani Žilinskej dohody. Pražské vládne miesta zdôrazňujú pevnú vôľu posilňovať aj naďalej autonómnu samosprávu Slovenska. To potvrdzuje skutočnosť, že v slovenskej vláde zostali traja ministri, ktorí sú známi ako úprimní a zanietení autonomisti. Predseda slovenskej vlády bol predtým šéfredaktor ústredného orgánu Hlinkovej strany *Slováka*,⁶⁶ štátny minister Sidor je ešte jeho šéfredaktorom. Je známy ako nekompromisný slovenský autonomista.

PA AA, R 27 451, f. Handakte Hencke, Prag 4/3, folia 399 346.

⁶⁴O uskutočnení vojenského zákroku na Slovensku sa rozhodlo na tajných poradách v Unhošti 12. 2. 1939, kde sa stretli takmer všetci českí ministri ústrednej vlády, s výnimkou R. Berana, F. Chvalkovského a J. Surového. Hybnými silami príprav vojenského zákroku boli generál A. Eliáš a minister bez kresla J. Havelka. Potvrdením týchto plánov bola schôdzka všetkých českých ministrov vlády 15. 2. 1939 v Agrárnom klube v Prahe, keď s plánom viac-menej súhlasil aj predseda vlády R. Beran. Termín zásahu však pevne stanovený nebol. Podrob. FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, c. d., s. 111-119.

⁶⁵Vojtech Tuka (1880 – 1946), právnik a politik, šéfredaktor denníka *Slovák* a 1925 – 1929 poslanec NZ za HSES. Roku 1929 odsúdený na 15 rokov väzenia, po návrate na Slovensko roku 1938 sa opäť politicky zaktivizoval.

⁶⁶J. Sivák bol šéfredaktorom denníka *Slovák* v rokoch 1929 až 1931.

Dokument 6
Telegram nemeckého konzula v Bratislave Ernsta von Druffela Zahraničnému úradu v Berlíne z 10. marca 1939 o výzve o pomoc adresovanej Adolfovi Hitlerovi

Telegram (tajný šifrovaný)
Bratislava, 10. marca 1939 11.00
Došlo: 10. marca 1939 12.15

Cito!

Č. 16 z 10. 3.

Tiso dnes ráno vyjadril pred Veesenmayerom⁶⁷ a jeho spoločníkmi ochotu odoslať vodcovi telegrafickú výzvu o pomoc.⁶⁸ Teraz ale váha nad písomným príslubom.⁶⁹ Ďurčanský výzvu o pomoc podpísal.⁷⁰ Sidor ešte neprišiel.⁷¹

Druffel⁷²

PA AA, f. Büro des Staatsekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fólia 76 353.

⁶⁷V origináli Vesemeyer. Edmund Veessenmayer (1904 – 1977), diplomat. V marci až júni 1938 referent *Ríšskeho splnomocnenca pre Rakúsko* W. Kepplera. V marci 1939 pôsobil v Bratislave ako kontaktná osoba W. Kepplera.

⁶⁸J. Tiso sa 10. marca 1939 v dopoludňajších hodinách zdržiaval v jezuitskom kláštore v Bratislave. Kedy ho Veessenmayer navštívil, nie je dodnes známe. Už ráno ho navštívil F. Ďurčanský, ktorý neskôr napísal: „Šiel som za Tisom do jezuitského kláštora, kde som zostal asi do jedenástej hodiny s ním a s rozličnými činiteľmi. Nakoľko som považoval situáciu za nebezpečnú, rozhodol som sa utiecť do Nemecka so súhlasom a vedomím Tisu, ktorý na môj dotaz: „Čo mám robiť?“ mne povedal: „Čo uznáte za správne podľa vášho svedomia.“ Na dotaz: „Nebudete ma dezavovať?“ odpovedal „Robte, čo uznáte podľa svojho svedomia za správne.“ Šiel som na druhú stranu cez most bez zastávky na výzvu v aute nemeckého známeho – meno si nepamätám.“ (SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 105). K. Körper opísal spomínané udalosti nasledovne: „Už ráno bolo všetko obsadené českými vojakmi, redakcia, polícia, vládna budova. Letím k Tisovi, príde tam aj Ďurčanský, Hollý, Karmasin. Radíme sa. Teraz má byť koniec všetkému, teraz máme podľahnúť českému teror? Nie, konať musíme. Ďurčanský sa odhodlá. Zablýsne sa mu v očiach. „Zavolaj mojej žene“, hovorí mi a už je von. Mne telefonujú z domu, aby som neprišiel domov, lebo českí detektívi ma hľadajú po celom meste. Tak vyčkám u Tisa až do poludnia. Jožko Kirschbaum priletí. Ani jeho nechytily, akademici ho nedali. Hľadá Ďurčanského. „Je na dobrom mieste“ hovorím.“ (Slovenská pravda 19. 3. 1939). Okolo 11.00 h prišiel k Tisovi major spravodajského oddelenia MNO Alois Frank, ktorý mu odovzdal Háčov dekrét o odvolaní. (SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 93-94). Redaktor denníka *Slovák* G. Medrický našiel podľa svojich spomienok Tisu okolo obeda v prítomnosti senátora Š. Polyáka. Rozrušený Tiso vraj obom hovoril: „Vidieť, že Hácha je politický analfabet, sadol na lep beranovcom a českým generálom. Dokázal, že Slováci nemôžu veriť ani ústavným zákonom, ani prezidentovým ústavným sľubom.“ (MEDRICKÝ, *Minister spomína*, c. d., s. 50). J. Kirschbaumovi naopak Tiso 10. marca 1939 vraj povedal: „Budte sebavedomí, ukážte, že nie sme zlomení, ale nerobte nijaké výtržnosti a provokácie, aby sme nestratili dôstojnosť.“ (ĎURICA, *Jozef Tiso*, c. d., s. 227).

⁶⁹Pozri dokument 9.

⁷⁰F. Ďurčanský, ktorý 10. marca 1939 ušiel za pomoci v. Druffela a F. Karmasina do Viedne, zaslal ešte v ten istý deň A. Hitlerovi z Petržalky nasledovný telegram: „V zhode s pánom ministerským predsedom Tisom zasielam Jeho Excelencii vodcovi Nemeckej ríše Adolfovi Hitlerovi do Berlína nasledovný telegram: Dnes v noci sa pražská vláda pokúsila porušením ústavy o protiprávne zosadenie mňa a mojej vlády a súčasne zaviedla na Slovensku vojenskú diktatúru. Vedený dôverou slobodného slovenského národa leží osud môjho národa nemenne v mojich rukách a tým vznášam pred celým svetom slávnostný protest za celý slovenský národ.“

Ministerský predseda a minister dopravy a verejných prác. Dr. Ferdinand Ďurčanský.“

ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 25, s. 161.

⁷¹K. Sidor sa z Prahy do Bratislavy vrátil spolu s M. Sokolom 10. marca 1939 o deviatej večer.

⁷²Ernst von Druffel (1887 – 1961) diplomat. V rokoch 1932 až 1939 nemecký konzul v Bratislave. Od 11. 3. 1939 generálny konzul a od 1. 4. 1939 správca nemeckého vyslanectva v Bratislave. V tejto funkcii zotrval do 27. 7. 1939.

Dokument 7

Telegram viedenského gauleitera Josefa Bürckela Martinovi Bormannovi o udalostiach v Bratislave z 10. 3. 1939

Bürckel Viedeň 10. 3. 1939 13.00
župný vedúci Bürckel ríšskemu vedúcemu Bormannovi

Práve teraz som dostal nasledovné hlásenie:

V posledných hodinách bolo v Bratislave vyhlásené stanné právo. Hlinkova garda a robotníci demonštrujú. Padlo niekoľko výstrelov. Predpokladá sa generálny štrajk.⁷³ Podobná situácia je aj v iných mestách.

Heil Hitler
Váš
Bürckel⁷⁴

podal: Wolfrumb.
prijal: Neubert.

ÖstA/AdR, f. Bürckel/Materie, š. 226, Ordner 361 (Fernschreiben, März 1939)

Dokument 8

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe A. Henckeho Zahraníčnému úradu v Berlíne o rozsahu opatrení ústrednej vlády na Slovensku z 10. 3. 1939

Telegram (tajný šifrovaný)
Praha, 10. marca 1939 13.50
Došlo: 10. marca 1939 16.00

Cito!

Č. 88 z 10. 3. V nadväznosti na listový telegram z 9. 3.

V noci na dnes došlo k odvolaniu časti slovenskej vlády prezidentom republiky. Minister zahraničných vecí Chvalkovský mi dnes ráno dal nasledujúcu informáciu:

Ústredná vláda až do včerašších večerných hodín dúfala, že so slovenskou vládou dospeje k rozumnej dohode. Slovenskí zástupcovia Sidor a Teplanský medzitým vyhlásili, že nemôžu zaručiť, že Slovensko zostane v zmysle Žilinskej dohody v štátnom zväzku, a že sa bratislavská vláda postaví proti propagande za odtrhnutie, ktorú šíria v prvom rade Mach, Murgaš a Tuka.⁷⁵

⁷³Anton Štefánek si 10. marca 1939 do svojho denníka zapísal: „Pred vládnu budovu veľké demonštrácie gardistov a mladých ľudí, ktorí kričia: „My chceme Sidora, Češi von.“ Spievajú Hej Slováci a debatujú medzi sebou revolučne a rozčúlene. Predbežne žiadne násilnosti, v kaviarni Blahovej sa dozvedám, že Tuka, Mach, Murgaš, Farkaš boli zatvorení, noviny žiadne nevyšli, mimo Grenzboten, ktorý ovšem ešte nemá žiadnych správ z Prahy o tom, čo sa stalo.“ SNA, f. AŠ, šk. 11. Denník 1935 – 1948, záznam z 10. 3. 1939.

⁷⁴Josef Bürckel (1895 – 1944), nacistický hodnostár. Od 25. 4. 1938 pôsobil ako Ríšsky komisár pre znovuzjednotenie Rakúska s Ríšou. Od začiatku roku 1939 župný vedúci NSDAP vo Viedni, od 1. 5. 1939 ríšsky miestodržiteľ vo Viedni. Udržoval kontakty s radikálnou skupinou ľudáckej politickej garnitúry, najmä s K. Murgašom. Dňa 15. 3. 1939 zaslal K. Murgaš J. Bürckelovi nasledovný telegram: „Ako náčelník štábu Hlinkovej gardy samostatného Slovenska Vám ďakujem za Vašu žičlivú pravú nemeckú vernosť a pomoc. Váš Karol Murgaš.“ (ÖstA/AdR, f. Bürckel/Materie, š. 13, Mappe 1580 (Slowakei)).

⁷⁵Dňa 6. februára 1939 maďarský rozhlas Macha napr. citoval: „Slováci majú dnes tentýž program, jako dříve – vytvoření samostatného slovenského státu.“ SNA, f. VD-MZV, k. 1, fasc. Záznamy odpočívacej služby MZV, dok. č. 25/39 zo 7. 2. 1939.

Vojenská história

Slovenskí delegáti vo svojom referáte pred vládou upozornili nato, že ani slovenská vláda nie je jednotná. Samotný ministerský predseda Tiso je prislabý, aby sa presadil proti svojim ministerským kolegom Ďurčanskému a Pružinskému, ktorí sa zjavne usilujú o odtrhnutie, ani proti revolučnej mladej generácii.

Keďže sa uspokojivé riešenie [problému] ukázalo v neskorých nočných hodinách ako nemožné, rozhodol sa prezident republiky z dôvodu zabezpečenia pokoja a poriadku na Slovensku a na základe Žilinskej dohody, za striktného rešpektovania zákona o autonómii, pre nasledovné opatrenia:

1.) Odvolal ministerského predsedu Tisa a ministrov Ďurčanského a Pružinského.

2.) Predsedníctvom vlády poveril ministra Siváka, ktorému sa ponúkol Teplanský. Zástupca v ústrednej vláde Sidor svoju demisiu ešte nepodal.⁷⁶ Jeho konečné rozhodnutie ešte nie je k dispozícii. Sidor odcestoval včera večer späť do Bratislavy.

3.) Predsedu slovenského krajinského snemu Sokola pozval do Prahy. Ten prišiel dnes predpoludním. Sokol má na základe zákona o autonómii podať prezidentovi návrh [na zostavenie] novej vlády.⁷⁷

Na Slovensku nedošlo doteraz k nijakým nepokojom. Vojsko obsadilo dôležité štátne budovy, aby zabránilo zrážkam s Hlinkovou gardou.

Minister povedal, že ma bude priebežne informovať o udalostiach na Slovensku. V nadväznosti na včerajší rozhovor⁷⁸ zdôraznil, že ústredná vláda je na základe medzinárodných zmlúv zaviazaná, aby sa postarala o poriadok na Slovensku. Ak si Nemecko odtrhnutie Slovenska želá, žiada, aby mu to bolo oznámené. Nechce v žiadnom prípade zastávať politiku, ktorá by smerovala proti nemeckým úmyslom.

Počas rozhovoru Chvalkovský spomenul, že štátneho prezidenta osobne ako „sudcu“ rozhorčilo, že Ďurčanský⁷⁹ a Pružinský odcestovali do Berlína bez vedomia ústrednej vlády, aby zjavne viedli medzištátne rokovania, ktoré sú v rozpore s ústavou. To je nelojnosť, ktorú si Praha s vlastnej sebaúcty vyprosí.

Hencke

PA AA, f. Büro des Staatsekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 348 – 76 349.⁸⁰

Dokument 9

Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela Zahraničnému úradu v Berlíne z 10. marca 1939 o výzve o pomoc adresovanej A. Hitlerovi

Telegram (tajný šifrovaný)	
Bratislava, 10. marca 1939	17.40
Došlo: 10. marca 1939	20.20

Č. 18 z 10. 3.

Cito.

Senátor Polyák,⁸¹ ktorý práve teraz prišiel od Tisa,⁸² pri náhodnom stretnutí vyhlásil, že správa o Tisovej výzve o pomoc je nesprávna. Tiso tento krok nemôže urobiť bez toho, aby sa nedostal do nepriazne Prahy. Pomoc v každej forme je však vítaná.

⁷⁶Sidor podal svoju demisiu verbálne už 9. marca 1939 v noci, na naliehanie E. Háchu ju však odvolal.

⁷⁷Podrob. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 90-91.

⁷⁸Pozri dokument 3.

⁷⁹V origináli Durkansky.

⁸⁰Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 28, s. 164-165.

⁸¹Štefan Polyák (1882 – 1946), podnikateľ, veľkostatkár a politik, 1925 až 1935 poslanec NZ za HSLŠ, 1935 – 1939 senátor, od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny, od 14. marca 1939 pracovník MZV a v diplomatických službách.

⁸²Porov. MEDRICKÝ, *Minister spomína*, c. d., s. 49-52.

Veesenmayer⁸³ prehlásil: Tiso, ktorý pôvodne súhlasil a neskôr podpísal odmietol, potom Ďurčanského splnomocnil, aby konal aj v jeho mene.⁸⁴

V Tisovom okolí sú obavy, že ak Nemcov ktosi raz zavolá, tak už [viac] neodídu.

Druffel

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, f. 76 372.*⁸⁵

Dokument 10

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe A. Henckeho Zahraničnému úradu v Berlíne z 10. 3. 1939 o právnom postavení Slovenska v rámci Č-SR

Telegram (tajný šifrovaný)
Praha, 10. marca 1939 17.45
Došlo: 10. marca 1939 19.00

Č. 89 z 10. 3.

Cito.

V nadväznosti na telefonický rozhovor s predkladajúcim legačným radcom Altenburgom⁸⁶ a na telegram č. 88.⁸⁷

Štátprávny vzťah Slovenska k spoločnému štátu vychádza:

- a.) Z ústavnej listiny z 29. februára 1920, ktorá je v platnosti.
- b.) Z ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny z 22. novembra 1938, ktorý sa opiera o Pittsburskú dohodu a Žilinskú dohodu zo 6. 10. 1938.

Slovenská krajina je na jeho základe autonómnu súčasťou Česko-Slovenskej republiky s vlastnou krajinou vládou a krajinou snemom. Slovenský krajinový snem zodpovedá za všetky zákony, ktoré nespádajú do kompetencie Národného zhromaždenia spoločného štátu (tohto času sú na základe zmocňovacieho zákona z 15. 12. 1938 v kompetencii ústrednej vlády); do tejto kompetencie nespádajú:

- 1.) zahraničná politika, zahraničný obchod
- 2.) národná obrana
- 3.) mena, clá, doprava, pošta
- 4.) spoločná finančná správa, spoločné dane, odvody, poplatky
- 5.) pôžičky na spoločné štátne pohľadávky.

Medzištátne zmluvy, ktoré sa týkajú výlučne slovenských kultúrnych a hospodárskych záležitostí, si vyžadujú súhlas slovenského krajinového snemu. Ale rokovania o zmluvách a ich uzatváranie sú v právomoci ústrednej vlády.

Členovia slovenskej krajinovej vlády, ktorí tvoria autonómnu súčasť ústrednej vlády, sú menovaní prezidentom republiky na návrh Predsedníctva slovenského krajinového snemu. Odvolanie sa uskutočňuje podľa ústavnej listiny z 29. 2. 1920, na základe ktorej má prezident republiky právo ministrov odvolávať. Pri odvolaní je potrebný spolupodpis kompetentného ministra ústrednej vlády.

⁸³V origináli Beesemeyer.

⁸⁴Nesprávne tvrdenie. J. Tiso nepoveril F. Ďurčanského žiadnymi plnými mocami, a ten konal na vlastnú päsť.

⁸⁵Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĐURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 26, s. 162.

⁸⁶Pozri dokument 4.

⁸⁷Pozri dokument 8.

Vojenská história

Možnosť odtrhnutia Slovenska nie je právne zvláštne upravená. Slováci by sa však mohli za týmto účelom odvolávať na právo sebaurčenia, na základe ktorého vznikla Česko-Slovenská republika, ako aj na preambulu ústavného zákona z 22. 11. 1938, v ktorej sa hovorí o „zhodnej suverénnej vôli dvoch rovnoprávných národov“.

Vyššie uvedené skutočnosti sa zhodujú s názorom vedúceho odborníka na štátne právo na nemeckej univerzite v Prahe.

Hencke

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 357 – 76 358.

Dokument 11

Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela Zahraničnému úradu v Berlíne z 10. 3. 1939 o situácii na Slovensku v súvislosti s opatreniami ústrednej vlády

Telegram
Petržalka, 10. marca 1939
Došlo: 10. marca 19.35
Zahraničný [úrad] Berlín

Slovenský odpor proti zosadeniu vlády začína narastať. Akademická Hlinkova garda usporiadala verejnú manifestáciu bez toho, že by sa polícia odvážila zasahovať. Vo fabrikách sú čiastočné štrajky. Murgaš vydal výzvu adresovanú Hlinkovej garde.⁸⁸ Protiústavnosť pražského postupu je čoraz zreteľnejšia. Veliteľ VII. zboru v Banskej Bystrici generál Homola⁸⁹ dal už včera popoludní v Žiline vyvesiť vyhlášku, že preberá výkonnú moc⁹⁰ bez ohľadu na splnomocnenie od prezidenta a na zosadenie vlády. Zatknutie Macha a Tuku a domové prehliadky sa uskutočnili na základe nariadenia nekompetentných brnianskych úradov a vykonali ich brnianske orgány. Predseda krajinského snemu Sokol dnes ráno odcestoval do Prahy, údajne bez poverenia. Tiso nie je oprávnený navrhnúť novú vládu bez podpredsedov krajinského snemu. Podpredsedovia chcú ihneď zvolať krajinský snem. Sivák tu nie je.⁹¹ Včera večer určite odcestoval autom smerom na Viedeň. V centre mesta sa nachádza silnejší kontingent jazdeckej

⁸⁸Výzva bola rozširovaná vo forme letákov. Jej text pozri ČARNOGURSKÝ, P.: *14. marec 1939*. Bratislava 1992, s. 191.

⁸⁹Bedřich Homola (1887 – 1943), vojenský dôstojník, od konca roku 1938 bol veliteľom VII. armádneho zboru v Banskej Bystrici. Na základe opatrení ústrednej vlády z 9. 3. 1939 vyhlásil na strednom Slovensku výnimočný stav a prebral všetku moc v územnej pôsobnosti VII. armádneho zboru. Podľa neho sa akcia ústrednej vlády nazýva aj „Homolovým pučom“.

⁹⁰Generál B. Homola vo vyhláške uviedol, že preberá všetku „správnu a sudcovskú“ moc. Vyhláška ďalej zakazovala zhromažďovanie osôb na verejných priestranstvách, dokonca aj samotnú kritiku uskutočnených opatrení. Za zločiny vraždy, lúpeže, podpaľačstva, verejného násillia hrozil trest smrti zastrelením. Vyhláška okrem toho nariaďovala zatváranie obchodov, reštaurácií a podobných prevádzok na 19. hodinu, odovzdanie všetkých druhov zbraní a zakazovala počúvanie zahraničných rozhlasových staníc. (ŠA BB, p. BB, OÚ BB, š. 107, 638/1939 prez.; VHA Bratislava (VHA), Zb. Slovensko 1938 – 1945, sign. 939; SNA, Zb. DNB, š. 1. Vyhláška div. gen. B. Homolu z 9. 3. 1939.)

⁹¹J. Sivák sa v tých dňoch nachádzal v Ríme ako zástupca slovenskej vlády na inštalácii nového pápeža Pia XII. SIVÁK, J.: *Z mojich pamätí*. Martin 2003, dok. č. 27, s. 325 – 328; FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, c. d., s. 126.

Vojenská história

polície a žandárstva. Pražský minister financií Kalfus⁹² a minister dopravy generál Eliáš⁹³ údajne dnes predpoludním pricestovali do Bratislavy.⁹⁴

Druffel

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, folia 76 359 – 360.*⁹⁵

Dokument 12

Záznam viedenskej SD o udalostiach 10. marca 1939 v Bratislave

II⁹⁶

Viedeň, dňa 10. marca 1939

Rs/Sf.

Záznam.

Komisár Preihs z úradovne Štátnej polície o 22.45 oznámil:

Karmasin⁹⁷ mal dnes popoludnia prejav, v ktorom povedal, že Nemci dôverujú vodcovi a pôjdu spoločne so Slovákmi.⁹⁸

Na predmostí stojí asi 60 českých žandárov. Pred sídlom Deutsche Partei⁹⁹ sa uskutočnilo zhromaždenie Nemcov. Pri tejto príležitosti boli vytiahnuté tri zástavy s hákovým krížom, ktoré visia.

Dom mládeže HG obsadilo žandárstvo. Počas útoku na budovu zazneli výstrely. Budova je opäť prístupná. HG niekoľkých žandárov odzbrojila. Polícia sa správa pomerne pasívne. Aktívnejší sú žandári a vojaci. HG chodí sčasti uniformovaná. FS hliadkuje.

Na dunajskom moste sú dislokované tie isté ženijné jednotky, ktoré tam boli v októbri¹⁰⁰ ako jednotka pre odpaľovacie práce.

SS-Hauptsturmführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, folia 9 394 881.

⁹²Josef Kalfus (1880 – 1955), český národohospodár. V rokoch 1936 – 1939 minister financií.

⁹³Alois Eliáš (1890 – 1942) vojenský dôstojník, od roku 1935 veliteľ V. armádneho zboru v Trenčíne. V októbri a novembri 1938 zastupujúci minister národnej obrany ústrednej vlády, od 1. 12. 1938 minister dopravy ústrednej vlády. *Spiritus rector* opatrení ústrednej vlády na Slovensku z 9. 3. 1939.

⁹⁴Pozri HOENSCH. *Slovensko a Hitlerova*, ref. 12, s. 155.

⁹⁵Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ŽURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 29, s. 166.

⁹⁶Referát II mapujúci spoločenské dianie.

⁹⁷Pozri dokument 14. Franz Karmasin (1901 – 1970), vodca nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku a od 26. 10. 1938 štátny tajomník pre záležitosti nemeckej menšiny pri Slovenskej vláde. Od 18. 12. 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny.

⁹⁸Pozri dokument 14.

⁹⁹Jediná povolená organizácia slovenských Nemcov, legalizovaná autonómnou vládou 10. októbra 1938. Ústredie DP sa nachádzalo na Vajanského nábřeží 9 v Kotve.

¹⁰⁰Rozumej počas obsadenia Petržalky 10. 10. 1938 nemeckým vojskom.

Dokument 13

Nedatovaný, neodoslaný list Franza Karmasina A. Hitlerovi, pravdepodobne z 10. marca 1939,¹⁰¹ v ktorom žiada v prípade vyhlásenia samostatného slovenského štátu o prevzatie ochrany nad tunajšou nemeckou menšinou

Vodcovi a ríšskemu kancelárovi
B e r l í n
Ríšske kancelártstvo.

Slovenský národ vyhlásil včera s Vašou pomocou svoju samostatnosť a chce vytvoriť svoj štát. Posledné udalosti a skutočnosť, že hranice nového štátu nie sú ešte dostatočne zabezpečené a najmä, ako je známe, že české jednotky, ktoré sú dislokované na Podkarpatskej Rusi, postupujú na Slovensko, naplňujú nemeckú národnostnú skupinu na Slovensku veľkými obavami. Nevidíme žiadnu záruku, že by sa slovenskej vláde v prípade ďalšieho zostrenia vnútornej neistoty podarilo krajinu účinne brániť a nemeckej národnostnej skupine poskytnúť garanciu jej nadobudnutých životných práv. Bezprostredne zodpovedám za osud národnostnej skupiny a preto Vás, môj vodca, žiadam, aby ste prevzali nad ňou ochranu.¹⁰²

Karmasin

SNA, f. NS, Tnľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 945.

Dokument 14

Záznam príslušníka viedenskej SD Friedricha Knolla z 11. marca 1939, v ktorom rekapituluje udalosti z predošlého dňa v Bratislave pre tlačovú agentúru Reuters

Knoll

Viedeň, dňa 11. marca 1939

Vec: Slovenská otázka

Včera večer mi (Knollovi) telefonovala londýnska kancelária [tlačovej agentúry] Reuters a žiadala ma o informácie o situácii v Bratislave, pretože v Londýne kolujú divoké fámy o pomeroch na Slovensku. Poskytol som nasledovné informácie:

Fámy o Bratislave sú mimoriadne prehnané a veľká časť toho, o čom sa hovorí, je úplne nesprávna. Hoci sa v Bratislave po celý deň konali demonštrácie slovenského obyvateľstva proti českým prechmatom a došlo aj k ojedinelým menej závažným zrážkam a zatýkaniu, nestalo sa však nič prevratného.

Tak napr. doprava cez dunajský most nie je vôbec obmedzovaná, rovnako aj autobusová doprava z Petržalky do Devína a do Bratislavy.

Incidenty počas dnešného dňa vyvolal príchod českých žandárov z Prahy dnes ráno, ktorí prišli do Bratislavy v súvislosti so zosadením doterajšej slovenskej vlády a obsadili dôležité verejné budovy. Okrem toho došlo k zatknutiu viacerých prominentných osôb Hlinkovej strany,¹⁰³

¹⁰¹KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 – 1945)*. Bratislava 1991, s. 152.

¹⁰²Vývoj tento Karmasinov list napokon prekonal a nezapadol do koncepcie nacistického Nemecka. Práva nemeckej menšiny mali na základe vyhlásenia tlačového hovorcu slovenskej vlády z 12. 3. 1939 zostať nedotknuté.

¹⁰³V konečnom dôsledku bolo zatknutých okolo 250 zástancov rýchleho osamostatnenia Slovenska, z ktorých najvýznamnejší (napr. Černák, Mach, Tuka) boli eskortovaní na Moravu, kde boli držaní pod policajným dohľadom.

ďalším sa podarilo včas utiecť. Nálada slovenského obyvateľstva je absolútne protičeská a ľudia rozhorčila predovšetkým skutočnosť, že vládu, ktorú schválil slovenský krajinový snem, odvolala Praha na základe diktátorských plných mocí a vymenila nepohodlné osoby. Nemecko považuje celú záležitosť za vnútropolitický konflikt medzi Prahou a Bratislavou, ktorým sa bližšie nebude zaoberať, pokiaľ nedôjde k nepravostiam voči nemeckej národnostnej skupine na Slovensku alebo zasahovaniu cudzích síl do slovenských záležitostí.

V takom prípade by sa však nemecká strana neobmedzila len na pozorovanie udalostí. Preto takéto riešenie zatiaľ nejednajú nijaké náznaky, ktoré by mohli dať podnet k obavám. Na odpoveď, čo je s ministrom Ďurčanským, som odpovedal, že pokiaľ viem, včas ušiel, nachádza sa vo Viedni a prostredníctvom viedenského rozhlasu chce prehovoriť k slovenskému národu. Pokiaľ viem, tak v tomto prejave chce objasniť a rozviesť, že Praha porušila ústavu a že tieto opatrenia, predovšetkým zosadenie zákonnej vlády, považuje za násilný akt.

Knoll
SS-Stubaf.

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 882 – 9 394 883.

Dokument 15

Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela z 11. marca 1939 o ambivalentnom postoji Karola Sidora

Telegram (tajný šifrovaný)
Bratislava, 11. marca 1939 11.45
Došlo: 11. marca 1939 13.20

Č. 20 z 11. 3.

Sidor sa počas nočného rozhovoru tunajších politikov vyjadril, že sa v Prahe dozvedel, že správca nemeckého vyslanectva prezidentovi republiky prehlásil, že Nemecká ríša považuje slovenskú otázku za vnútornú záležitosť Česko-Slovenska.¹⁰⁴ Sidor tým odôvodnil svoj kolísavý postoj.¹⁰⁵

Informáciu o skutkovom stave prenechávam na posúdenie.
Obdržala aj Praha

Druffel

PA AA, R 103 775, Pol. IV 349, Band 1, fólia 442 256¹⁰⁶

¹⁰⁴Pozri dokument 22.

¹⁰⁵Viaceri súčasníci si Sidorov neurčitý postoj k vyhláseniu samostatného Slovenska spájali s jeho údajným sľubom A. Hlinkovi, že nebude pracovať proti celistvosti ČSR. Podľa Pavla Macháčka „Sidor nemecké požiadavky odmietol a „samostatnosť“ Slovenska nevyhlásil. Myslel pri tom iste na svoj sľub, ktorý dal umierajúcemu Hlinkovi, zaväzujúci sa, že bude pracovať vždycky za Československo, v ktorom je budúcnosť slovenského národa jedine zaistená.“ (AKPR, f. LA, šk. 13, fasc. Studie o Slovensku. Macháčkove biografické náčrty slovenských politikov – K. Sidor). Ján Paulíny-Tóth neskôr Sidora citoval nasledovne: „Hlinka mi v závete uložil držať Československú republiku kým sa dá, ale sa domnieval, že časom sa rozídeme.“ AÚTGM, f. 38, i. č. 492/2. J. Paulíny-Tóth: Ako došlo k 14. marcu 1939. Zaujímavé je aj Veesenmayerovo hodnotenie K. Sidora: „Sidor bol oportunistom voči všetkým, dokonca aj voči sebe samému. Proti Prahe, proti Tisovi, proti strane. HOENSCH, *Slovensko a Hitlerova*, ref. 12, s. 152.

¹⁰⁶Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĐURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 32, s. 169.

Dokument 16
Súhrnná správa štátneho tajomníka Zahraničného úradu Wilhelma Kepplera z 11. marca 1939 o situácii v Bratislave v dňoch 10. a 11. marca 1939

Vec: Situácia na Slovensku

Z Bratislavy je nasledujúca súhrnná informácia:

Predseda slovenskej vlády Tiso sa dozvedel o tom, že Praha plánuje puč proti Bratislave. V noci z 9. na 10. 3. [19]39 dal preto obsadiť vládnu budovu slovenskou políciou a žandárstvom. Do Bratislavy prišli v noci na nákladných vozidlách českí ozbrojenci a po rokovaniach s vedúcimi proceskými Slovákmi obsadili vládnu budovu bez toho, aby narazili na ďalší odpor slovenskej polície. Podľa doterajších správ dorazilo do Bratislavy do dnešného poľudnia celkovo 25 nákladných vozidiel s českými ozbrojencami. Ráno a v priebehu dňa bolo okrem toho vidieť tanky, ktorých posádka sa obyvateľstva pýtala na cestu k mostu. Pohraničné stráže [smerom] do Petržalky a Devína boli posilnené, avšak bez toho, že by bolo došlo k prerušeniu dopravy medzi Nemeckom a Slovenskom.¹⁰⁷

Česi zatkli Tuku a Macha.¹⁰⁸ Ďurčanský po predchádzajúcej porade s nemeckým generálnym konzulom a vodcom nemeckej národnostnej skupiny Karmasinom ušiel do Viedne.¹⁰⁹ Toho času sa zdržiava na ríšskom miestodržiteľstve.

Murgaš a Karbus¹¹⁰ sa skrývajú, pretože ich Česi hľadajú.¹¹¹ Podľa najnovšej správy prešiel Murgaš na ríšske územie. Tiso sa momentálne zdržiava v jednom kláštore v Bratislave.¹¹² Česi ho držia úplne izolovaného od okolia.¹¹³ Vláda nie je schopná vykonávať činnosť. Podľa prvých hlásení bol Sidor v Prahe údajne zatknutý. To sa však nepotvrdilo. Sidor sa aj naďalej nachádza na slobode. Jeho úloha v českom puči proti Slovensku je úplne neprehľadná. Je potrebné počítať s možnosťou, že Sidor spolupracuje s pražskými úradmi.

Bratislavskí Nemci sú pokojní. Židia zostavili ozbrojenú légiu. V Bratislave sa teraz konajú veľké demonštrácie proti Prahe, ktoré je cez most počuť v Petržalke. Českí žandári posilnili svoj stav v priebehu poľudnia o ďalších 300 mužov. 43. pluk z brnianskej posádky je na ceste do Bratislavy. Maďarské vojsko sa údajne sústredilo na hraniciach, aby obsadilo Bratislavu. České vojsko z tohto dôvodu obsadilo železničné stanice, aby boli voľné pre vojenské transporty. Česi obsadili aj oblastné veliteľstvo Hlinkovej gardy.¹¹⁴ Garda na sídlo veli-

¹⁰⁷Podrob. VUK, V.: *Proti presile. Kapitoly z československých vojenských osudov od Mníchova po La Manche*. Londýn 1942, s. 29-31.

¹⁰⁸Porov. VNUK, *Mat' svoj štát*, ref., s. 191; ANM, f. ID, šk. 9, i. č. 485; SNA, f. ONS, k. 20. Poznámky K. Murgaša k Sidorovej činnosti od 9. do 13. marca 1939 z 8. 5. 1939.

¹⁰⁹Na nemeckú stranu sa F. Ďurčanský dostal v konzulovom aute. Porovnaj ČARNOGURSKÝ, *14 marec*, ref. 88, s. 191.

¹¹⁰Laurenz Karbus (1898 – ?), príslušník viedenskej SD na Slovensku, redaktor oficiálneho orgánu NSDAP *Völkischer Beobachter* v Bratislave a poradca politického náčelníka HG K. Murgaša. Na Slovensko ho vyslala viedenská SD krátko po 6. 10. 1938.

¹¹¹K. Murgaš sa ukrýval najprv v byte J. Slivku a neskôr v letnom hoteli na Červenom kameni, kde sa aj stretol s L. Karbusom. (ANM, f. ID, šk. 9, i. č. 485; SNA, f. ONS, k. 20. Poznámky K. Murgaša k Sidorovej činnosti od 9. do 13. marca 1939 z 8. 5. 1939).

¹¹²Tiso sa zdržiaval v jezuitskom kláštore.

¹¹³Nesprávne tvrdenie.

¹¹⁴Veliteľ HG v Bratislave Pavol Opluštil na uvedené udalosti po vojne spomínal: „*V deň zosadenia Tisu z predsedníctva autonómnej vlády som sa z domu nemohol ani pohnúť, ale som sa do počul, že gardisti a obecenstvo demonštrujú pred vládnu budovu, pred divadlom, rozhlasom a inde. Na druhý deň 11. marca, keď bolo uvoľnené hlavné veliteľstvo gardy četníkmi, som sa dostal na toto hlavné veliteľstvo a ujal som sa vedenia hlavného veliteľstva Hlinkovej gardy, pokiaľ išlo o Bratislavu, lebo väčšina vedúcich činiteľov bola zatvorená. Medzi tým sa raz, alebo dva razy objavil aj Murgaš, ale potom zmizol. Nevieť kto dal rozkaz gardistom, aby demonštrovali po bratislavských uliciach.*“ SNA, f. ONS, k. 3. Zápisnica s P. Opluštilom z 8. 5. 1945.

teľstva zaútočila a dobyla ho späť.¹¹⁵ Straty na strane gardy počas prestrelky: jeden mŕtvy¹¹⁶ a dvaja ťažko ranení.

Česi nepodnikli doteraz žiadny protiútok. Hlinkova garda žiada od Čechov naďalej ultimatívne prepustenie Tuku a Macha. Akademická Hlinkova garda, ktorá má silu asi 2 000 mužov, vyhlásila, že v prípade, ak by nedošlo splneniu tejto požiadavky, oslobodí oboch násilím. Správa, že Maďari pomaly a obozretne zhromažďujú na hraniciach jednotka, bola opätovne potvrdená.

od štátneho tajomníka Kepplera¹¹⁷

12.36 Keppler 11. 3. 1939

PA AA, R 27497, Handakte Keppler 1/6, Band 1, fólia 341 729 – 730.

Dokument 17

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga o návrhu personálneho obsadenia novej slovenskej autonómnej vlády z 11. marca 1939

Ihned!

Záznam

Konzulát v Bratislave o 16.30 informoval, že sa Tiso so Sidorom dohodli na nasledovnom návrhu zloženia slovenskej vlády:¹¹⁸

Tiso: ministerský predseda, Sokol: podpredseda vlády, Stano:¹¹⁹ vnútro, Zaťko:¹²⁰ hospodárstvo.¹²¹

Traja predsedovia snemu [sic!]¹²² by mali o 17 hodine prísť do Prahy, aby štátnemu prezidentovi Háchovi predložili návrh.

¹¹⁵Nesprávne tvrdenie, porov. s predchádzajúcou poznámkou.

¹¹⁶Počas prestrelky zahynul A. Kopal. Ako neskôr napísal denník *Slovák*: „Ráno bola obsadená budova redakcie *Slováka* a tlačiareň Andrej, súčasne všetky budovy Hlinkovej gardy, Úrad propagandy a vôbec všetky verejné budovy v Bratislave, vojskom a českým četníctvom, ktoré bolo nakomandované do Bratislavy. Vojsko a četníci mali rozkaz použiť zbrane v prípade odporu. Ale nebolo možné nepostaviť sa na odpor vtedy, keď išlo o život národa. A tak povstala zrážka medzi četníctvom a gardou na oblasť veliteľstve gardy, v živnostenskom dome, pri ktorej četníci použili aj pušky a z niekoľkých desiatok striel jedna prenikla do tela 27-ročného slovenského robotníka z *Velkých Uheriec* Antona Kopála, [ktorý] ... za hodinu dokonil v bratislavskej štátnej nemocnici.“ *Slovák* 12. 3. 1939.

¹¹⁷Wilhelm Keppler (1882 – 1960), hospodársky poradca a diplomat. Od jesene 1938 štátny tajomník pre mimoriadne využitie. Od 11. 3. 1939 poverený Hitlerom rokovat' so slovenskými predstaviteľmi a prinútiť ich k vyhláseniu nezávislosti. Jeho misia stroskotala na neústupčivosti K. Sidora.

¹¹⁸Podľa spomienok K. Sidora malo byť zloženie novej autonómnej vlády nasledovné: J. Tiso – predseda, J. Sivák – školstvo, J. Stano – doprava, P. Zaťko – hospodárstvo, A. Hrnčár – financie, M. Sokol – vnútro a G. Fritz – spravodlivosť. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 97.

¹¹⁹V origináli Schno. Július Stano (1900 – 1971), člen HSES. Od 1935 poslanec Krajinského zastupiteľstva, od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny. Minister dopravy a verejných prác v Sidorovej vláde.

¹²⁰V origináli Zacko. Peter Zaťko (1903 – 1978), národohospodár a politik, stranicky inklinoval k agrárnikom. Od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny. Minister priemyslu, obchodu a živností a minister poľnohospodárstva v Sidorovej vláde.

¹²¹Okrem toho medzi ministrami ešte figurovali: J. Sivák, A. Hrnčár a G. Fritz. J. Tiso vzhľadom na jeho nepriechodnosť u prezidenta E. Háchu odporučil na post predsedu autonómnej vlády K. Sidora. Na základe rozhodnutia Predsedníctva HSES mal M. Sokol predložiť E. Háchovi pôvodný návrh s J. Tisom ako predsedom vlády.

¹²²Myslené na predsedníctvo Snemu Slovenskej krajiny v zložení: M. Sokol, K. Mederly a J. Stano. Porov. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 108.

Vojenská história

Podľa názoru konzula sú navrhnuté osoby vyslovene slabej povahy. Teplanský nebol [pri návrhu] rešpektovaný, preto je nespokojný a dožadoval sa [vyslania] ďalšieho českého vojska, z ktorého podporou sa chce pokúsiť sa hrať na silného muža.

Berlín, dňa 11. marca 1939

Altenburg

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, folia 76 386.

Dokument 18

Rádiotelegram príslušníka viedenskej SD Vollheima z 11. marca 1939 šéfovi Hlavného úradu pre bezpečnosť (SHA) Reinhardovi Heydrichovi, v ktorom rekapituluje udalosti z večera toho istého dňa v Bratislave

Rádiotelegram

II
Ri/Sf.

Viedeň, dňa 11. 3. [19]39
Naliehavé! Súrne! Ihneď predložiť!

Náčelníkovi Hlavnému
úradu pre bezpečnosť
B e r l í n

Vec: Situácia na Slovensku

O situácii je z 18.00 nasledovná informácia:

Hlinkova garda a FS¹²³ obsadili vládnu budovu. Teplanský sa už z budovy vraj nedostal. Sidor údajne¹²⁴ čaká na nemeckú pomoc.¹²⁵ Všetko zostáva pravdepodobne tak, ako sa predtým dohodlo.

V slovenskom rozhlase boli prečítané pokyny pre HG a FS, na základe ktorých majú zachovávať pokoj.

V Bratislave je ináč pokoj. Manifestácie Deutsche Partei a FS sa konajú dnes večer.¹²⁶

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt
Donau
v z.
pod. Vollheim
SS-Obersturmbannführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, folia 9 394 884.

¹²³Freiwillige Schutzstaffel, polovojenská ozbrojená zložka DP, obdoba rišskonemeckých SA. Vznikli na jeseň 1938. V čase marcovej krízy mali silu 4 604 mužov.

¹²⁴V origináli je slovo údajne dopísané rukou.

¹²⁵Nepravdivé tvrdenie. K. Sidor v konečnom dôsledku odolal nemeckému nátlaku vyhlásiť samostatnosť pod nemeckou „ochranou“. Svojím konaním sa tak v očiach Nemcov skompromitoval a W. Keppler ho označil za „vojaka Prahy“ a neskôr sa údajne po rokovaniach so Sidorom vyjadril, že „Sidor nie je politik, ale somár.“

¹²⁶Pozri dokument 19 a 20.

Dokument 19

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga o telefonáte s konzulom E. von Druffelom o situácii v Bratislave vo večerných hodinách z 11. marca 1939

Záznam

Konzul v. Druffel ma o 19.15 telefonicky informoval, že práve podnikol okružnú cestu po Bratislave; stranické formácie etnických Nemcov¹²⁷ a oddiely Hlinkovej gardy, sčasti ozbrojené, sčasti neozbrojené, postávajú na uliciach a zhromažďujú sa na verejnú manifestáciu, ktorá je naplánovaná na 20. hodinu.

Minister Teplanský mal prejav v rozhlase, v ktorom Slovákov vyzýval, aby sa zhromaždenia nezúčastnili a zostali doma, aby podujatie nenarúšali. Je potrebné klásť dôraz na dobré vzťahy s mocným susedom.

O vytvorení novej slovenskej vlády nemá konzulát momentálne nijaké nové správy.
Berlín, dňa 11. marca 1939

Altenburg

PA AA, R 27497, Handakte Keppler 1/6, Band 1, fólia 341 705.

Dokument 20

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe A. Henkeho Zahraničnému úradu v Berlíne z 11. 3. 1939 o postojoch zahraničných diplomatov v Prahe k udalostiam na Slovensku

Telegram (tajný šifrovaný)
Praha, 11. marca 1939 19.40
Došlo: 11. marca 1939 21.30

Č. 94 z 11. 3. V nadväznosti na telegram č. 91 z 10. [3. 1939]

1.) Tunajší diplomatický zbor sa živo zaujíma o vývoj slovenskej otázky; oficiálna česká propaganda u zahraničných diplomatov zjavne spôsobila, že ich sympatie sú takmer bez výnimky na českej strane.

2.) Tak napr. pred príslušníkom vyslanectva sa včera večer samotný taliansky vyslanec vyjadril v tom zmysle, že právo je na strane Čechov.¹²⁸ Slováci konali velezradne, Ďurčanský a Pružinský si počínali nelojálne. Pán Fransoní ďalej s náznakom obavy poznamenal, že si nevie vysvetliť zmysel Ďurčanského viedenského rozhlasového prejavu.¹²⁹

¹²⁷FS.

¹²⁸Taliansky minister zahraničných vecí Galeazzo Ciano si 11. marca 1939 do svojho denníka zapísal: „Slovenská agitace vzbudila v maďarských srdciach nové naděje na řešení podkarpatské otázky. Přijedou-li Němci na Slovensko, hodlají Maďari uskutečnit společnou hranici – což je sen, jehož se nevzdají. Přišel mně to sdělit Villani. Vyzval jsem jej, aby byl klidný a čekal. Mezitím přišli večer zprávy, podle nichž se krise jeví méně vážnou; z Berlína se nám sděluje, že Slováci nalezou řešení sami.“ *Cianův denník 1939 – 1943*. Praha 1948, s. 48.

¹²⁹MUTŇANSKÝ, L.: *Tu říšsky vysílač Viedeň... (Boj vo svetovom éteri o slovenskú pravdu a budúcnosť)*. Viedeň 1939, s. 48-50. Ďurčanského rozhlasový prejav z 11. marca 1939 tiež uverejnil F. Vnuk vo vydaní Sidorových spomienok (SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 102-105.) a jeho prejav z 12. marca sa nachádza v SNA, f. S, šk. 424, fasc. S – 424 – 7.

Vojenská história

3.) Príslušník poľského vyslanectva pred členom nemeckého vyslanectva poznamenal, že sa mu zdá, že Ďurčanského prejav vo Viedni je dôkazom toho, že za slovenskými separatistami stojí Ríša.

4.) Maďarský vyslanec mi dnes v dôvernom rozhovore doslovne povedal: „Slovákovi ste podali injekcie skutočne šikovne“. Pán Wettstein pritom poznamenal, že ho minister zahraničných vecí Chvalkovský informoval, že bývalí ministri Ďurčanský a Pružinský sa usilovali vyhlásiť štátnu nezávislosť pod „nemeckým protektorátom“.

Ja a príslušníci vyslanectva sme sa vo všetkých prípadoch vyhli tomu, aby sme vyjadrili akékoľvek stanovisko.

Hencke

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 376.*¹³⁰

Dokument 21

Rádiotelegram príslušníka viedenskej SD Vollheima z 11. marca 1939 šéfovi SHA R. Heydrichovi, v ktorom rekapituluje udalosti z večera toho istého dňa v Bratislave

Rádiotelegram
11. marca 1939
23.30
Č. 403

Naliehavé! Ihneď predložiť!

Náčelníkovi Hlavnému
úradu pre bezpečnosť
B e r l í n

Vec: Situácia na Slovensku

Teplanský o 19.15 v rozhlase prečítal výzvu obyvateľstvu a bezpečnostným orgánom, že od dnes až do odvolania sa stanovila zatváracia doba pre všetky reštaurácie, rovnako aj pre všetky kiná, divadlá a zábavné podniky na 21. hodinu. Od 21.30 platí zákaz zdržiavania sa na uliciach. Nedodržanie sa trestá pokutou 5 – 10 000 korún alebo uväznením na 12 hodín až 14 dní.

19.35: Polícia nechce povoliť nástup nemeckých FS a údajne sa vyhráza použitím tankov. Dochádza k rokovaniu medzi Deutsche Partei a políciou. Karmasin rokuje so šéfom slovenskej bezpečnostnej polície Klinovským¹³¹ a Sidorom. Výsledok nie je známy.¹³²

20.40: České vojsko je údajne na ceste do Bratislavy.

22.10: Polícia zasahuje proti demonštrantom s nasadenými bajonetmi. Demonštranti sú prevažne Nemci. Nastúpená jednotka ustupuje, pretože sprievod sa zväčšuje. Zdá sa, akoby pochodovali všetci bratislavskí Nemci. Počet osôb sa odhaduje na 15 000. Na Hlinkovom námestí¹³³ a pred poštou stojí polícia s rukávovými páskami Hlinkovej gardy. Tá demonštrantov

¹³⁰Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 35, s. 172.

¹³¹Ján Klinovský (1905 – 1944), ekonóm a diplomat. V období autonómie náčelník štátnej polície na Slovensku. Neskôr pôsobil na ministerstve zahraničných vecí a ako predseda Slovenskej obilnej spoločnosti.

¹³²O 19.00 h navštívil Sidora L. Karbus a bližšie neurčený zástupca DP. V neskorých nočných hodinách prišiel k K. Sidorovi F. Karmasin, aby sprostredkoval rokovanie medzi K. Sidorom na jednej strane a W. Keplerom, J. Bürkelom a A. Seyss-Inquartom na druhej strane. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 110.

¹³³Dnešné námestie SNP.

Vojenská história

zatláča späť. Počet' ojedinelé výstrely. Nie sú to však výstrely s ostrými nábojmi. Znovu sa opakujú heslá: „Jeden národ, jedna ríša, jeden vodca.“ Dav demonštruje, ale keď' polícia nasadí bajonety, okamžite ustupuje, aby sa predišlo krviprelievaniu.

Polícia postupuje tvrdo proti demonštrantom.

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt
Donau
v z.
pod. Vollheim
SS-Obersturmbannführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 885 – 9 394 886.

Dokument 22

Telegram správcu nemeckého vyslanectva v Prahe A. Henkeho Zahraničnému úradu v Berlíne z 12. 3. 1939 o rozhovore s podpredsedom Snemu Slovenskej krajiny Júliusom Stanom z predošlého dňa

Telegram (tajný šifrovaný)
Praha, 12. marca 1939 02.33
Došlo: 12. marca 1939 08.00

Č. 98 z 11. 3.

V náväznosti na príkaz, ktorý mi dnes popoludní oznámil telefonicky štátny tajomník, som sa spojil s podpredsedom slovenského krajinského snemu Stanom, ktorý dnes popoludnia prišiel do Prahy spolu s predsedom Sokolom a podpredsedom Mederlym.¹³⁴ Vyhlásil som mu, že všetky fámy, podľa ktorých nemecký správca vyslanectva zaujal v súvislosti s udalosťami na Slovensku stanovisko voči ústrednej vláde, najmä, že vyjadril svoj súhlas,¹³⁵ sú vymyslené. Pána Stana som požiadal, aby o tom upovedomil aj oboch zvyšných predstaviteľov snemu.

Stano sa poďakoval za pre neho veľmi zaujímavú informáciu a poznamenal, že pražskí politici, odvolávajú sa pravdepodobne na mňa, odpovedali na otázku slovenských politikov, aké je stanovisko Nemecka k udalostiam, že ich Ríša považuje za vnútornú záležitosť Česko-Slovenska.

Stano ma potom ubezpečil o tom, ako Slovákom záleží na priateľstve s Nemeckom a že si uvedomujú, že sú vodcovi dlžní za jeho vďačnosť. S Tukom a Machom, ktorí pracujú v prospech Maďarov, nechce mať slovenský národ nič do činenia.¹³⁶

Nadobudol som dojem, že Stano osobne dohodu s Prahou príliš neodmieta. Predsedníctvo snemu dnes prijme prezident republiky. O návrhoch, ktoré sa týkali vytvorenia novej vlády, sa

¹³⁴V origináli Medely. Karol Mederly (1887 – 1949), blízky spolupracovník A. Hlinku, 1921 – 1922 starosta Ružomberku, 1923 – 1928 pracovník župného úradu v Liptovskom Mikuláši a od 1938 podpredseda Snemu Slovenskej krajiny.

¹³⁵Pozri dokument 14.

¹³⁶Nesprávne tvrdenie. Po návrate na Slovensko V. Tuka neobnovil svoju spoluprácu s Maďarmi, ale orientoval sa na nemeckú stranu. Rovnako aj A. Mach spoluprácu s Budapešťou vyslovene odmietal. Porov. AKPR, f. LA, šk. 13, fasc. Studie o Slovensku. Macháčkove biografické náčrty slovenských politikov – V. Tuka a A. Mach.

Stano nevedel alebo nechcel vyjadriť. Podľa tunajších chýrov by mal byť novej vláde Tiso a Sidor. Poverenie zostaviť vládu Sivák odmietol. Obdržala aj Bratislava.

Hencke

*PA AA, f. Büro des Staatsekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, folia 76 380.*¹³⁷

Dokument 23

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga z 12. marca 1939 týkajúci sa telefonátu W. Kepplera o situácii na Slovensku

Prísne dôverné

Berlín, dňa 12. marca 1939

Štátny tajomník Keppler, Viedeň, hotel Imperial, na základe telefónneho rozhovoru uviedol nasledovné:

Situácia je podľa jeho názoru dosť „pobabraná“. Podľa jeho dojmov sadli obaja vysokí páni (myslí zjavne Seyss-Inquarta a Bürckela) na lep ľudom z druhej strany. Sidora pravdepodobne podplatili Česi a nedá sa s ním nič robiť.¹³⁸ V Bratislave vládne momentálne pokoj. Získať nové východiská bude pomerne ťažké. On, Keppler, zostáva na pokyn pána ríšskeho ministra zahraničných vecí predbežne vo Viedni.

Na otázku, čo je s Ďurčanského plánovanou výzvou, pán Keppler oznámil, že sa už dostala, ako sa dozvedel, indiskrétnosťou k zahraničným novinárom.

pod. Altenburg

*PA AA, R 27497, Handakte Keppler 1/6, Band 1, folia 341 706.*¹³⁹

¹³⁷Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 37, s. 174.

¹³⁸14. apríla 1939 Sidor o rozhovore s nemeckou delegáciou informoval K. Čulenovi nasledovne: „*Ku mne prišli iba v noci z 11. na 12. marca vysokí páni z Berlína a táto noc stala sa pre mňa osudnou. O obsahu rozhovoru neidem Ti písať, to si asi domyslíš a ináč, čítal som o tom dosť dobre podanú informáciu vo francúzskom časopise La Croix. Keby boli v tú osudnú noc so mnou hovorili Nemci ako sa patrí hovoriť s ministerským predsedom Slovenska, a keby neboli hovorili tak ako keď mašinger strieľa, možno ja by som bol letel do Berlína a možno že by som bol aktívny býval pri vyhlásení neodvislosti Slovenska.*“ (HOLÁK, M. – MEDVECKÝ, M.: Marcové udalosti na Slovensku v liste Karola Sidora Konštantínovi Čulenovi. In: *Historický zborník*, v tlači.). Nie vždy presne informovaný, nespoľahlivý a neraz fabulujúci P. Macháček v jednej zo svojich exilových štúdií napísal: „*Jednanie viedlo sa do 3. hodiny v noci z 10. na 11. marca 1939 [sic!] s predsedom Karolom Sidorom. Tento odmietol požiadavke vyhovieť. Doslova prehlásil: „Slováci budú lútkou v rukách Nemcov keď sa odlúčia od Čechov. Môžete mňa zavrieť, obesiť, alebo zastreliť, ale samostatný slovenský štát nevyhlásim.*“ Po tomto neúspešnom jednaní Seyss-Inquart Sidorovi prehlásil: „*Ste politický trol.*“ (AKPR, f. LA, k. 13. P. Macháček: Slovensko po Mníchove zo 14. 5. 1941). Na druhej strane Sidorom spomínaný francúzsky katolícky časopis *La Croix* opisuje celú situáciu podobne, ako Macháček: „*Sidor sa spieral ako mohol najviac: „zavrite ma, zastrelte ma, prehlásiť nezávislosť Slovenska, to nespravím, to musia [musíte] spraviť s niekým iným. Páni z ríše odišli, škripajúc zubami a p. Keppler povedal: Sidor není politik, to je celkom obyčajný Trotel.*“ (SNA, ZDNB, k. 1, fasc. 3. Francúzsky časopis *La Croix*.

¹³⁹Dokument je uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 193, s. 207.

Dokument 24

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga z 12. marca 1939 týkajúci sa dezignovaného predsedu slovenskej autonómnej vlády K. Sidora

Záznam.

Pán von Druffel dnes popoludní volal z Viedne, aby načrtnol osobnú charakteristiku nového slovenského predsedu vlády Karola Sidora. Približne uviedol, že Sidor je na základe svojich povahových vlôh orientálcom [sic!]. Česi mu zjavne nahnali z nás strach a zvedli ho k názoru, že pri voľbe medzi Prahou a Berlínom je Praha pre Slovákov menším zlom.¹⁴⁰ Slovenský národ zastáva názor, že Sidor sa predsa len nezachoval adekvátne. Ak by sa mu v čo najkratšom čase nepodarilo dosiahnuť prepustenie väzňov (Tuka, Mach, poslanci slovenského snemu a iní), sotva sa udrží. Murgaš, pronemecky orientovaný náčelník štábu Hlinkovej gardy, sa dnes rozprával so Sidorom a nadobudol dojem, že Sidor sa k nám až tak odmietavo nestavia, ako sa to počas včerajších rokovaní zdalo.¹⁴¹ Je človekom, ktorého nemožno získať rýchlym nátlakom, ale naopak postupne. Preto síce odporučil odmeraný prístup tlače [k Sidorovi], avšak takým spôsobom, aby sa nezahatali všetky možnosti do budúcnosti. V politických kruhoch sú názory, že Sidor napokon pôjde s Čechmi.

Stanovisko pána von Druffela sa do istej miery potvrdilo, keď podľa došlých tlačových správ Sidor dnes popoludní pražskú vládu žiadal, aby v priebehu 24 hodín stiahla [zo Slovenska] české jednotky a v priebehu 48 hodín prepustila zadržané osoby.

Berlín, dňa 12. marca 1939

Altenburg

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 405 – 76 406.*¹⁴²

Dokument 25

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga z 12. marca 1939 so stručnými charakteristikami členov vlády K. Sidora

Posudok novej slovenskej vlády.

1. Ministerský predseda, Karol Sidor:

Sidor je pre rezervovanosť Tisa a po zatknutí Tuku a Macha najvplyvnejším a určite najšikovnejším slovenským politikom. Ako člen pražskej ústrednej vlády je úplne pod českým vplyvom, čo naznačili posledné rokovania. Jeho pozícia hlavného veliteľa Hlinkovej gardy mu zabez-

¹⁴⁰K Sidorovým postojom v marci 1939 A. Mach pred Národným súdom vypovedal: „Z jeho chovania sa v marcových dňoch som nadobudol presvedčenia, že keby to bolo záviselo od neho, bol by prekázal vyhlásenie Slovenského štátu. Viem, ako účinkoval na neho surový zásah Höfleho [sic!] a výstup s Bürckelom. Uvažoval takto: keď Nemci s takýmto surovým násilím idú na slovenských činiteľov vtedy, keď si ich chcú získať, ako sa budú chovať, keď už budú si musieť Slovákov získať.“ SNA, f. ONS, k. 20. Zápisnica s A. Machom z 26. 8. 1947.

¹⁴¹Dňa 12. marca v ranných hodinách prijal K. Sidor nemeckú delegáciu, ktorú viedol štátny tajomník na ministerstve zahraničia a Hitlerov poverenec pre osobitné úlohy W. Keppler. Nemci žiadali od Sidora, aby urýchlene vyhlásil samostatný štát, keď to ten však v ostrom rozhovore odmietol, opustili Bratislavu. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 119-122; *Národohospodár Peter Zatko*, ref., s. 73-75; MEDRICKÝ, *Minister spomína*, c. d., s. 59-62.

¹⁴²Dokument je uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 191, s. 206.

Vojenská história

pečuje poslušnosť tejto formácie. Po vyradení Ďurčanského a vyššie uvedených osôb mu možno len ťažko nájsť medzi slovenskými politikmi konkurenta. Sidor je ženatý s Poľkou.¹⁴³

2. Vnútro: Martin Sokol.

Sokol bol doteraz predsedom slovenského snemu. Bol členom bývalej slovenskej ľudovej strany [sic!]. Sokol doteraz navonok, okrem podradnej úlohy, ktorú zohrával v Hlinkovej garde [sic!], veľmi nevystupoval. Nemožno ho charakterizovať ako silnú osobnosť.

3. Školstvo: Jozef Sivák.

Sivák bol predtým učiteľom na ľudovej škole a ako taký bol aktívny v organizačnej práci v rámci Hlinkovej strany. Voči Nemcom zaujíma indiferentný postoj. Ani on nie je silnou osobnosťou.

4. Hospodárstvo, priemysel, obchod a poľnohospodárstvo: Dr. Ing. Peter Zaťko.

Bol členom niekdajšej agrárnej strany (Beran). Údajne je slobodomurár.

5. Financie: Dr. Alexander Hrnčár.¹⁴⁴

Bol členom bývalej slovenskej ľudovej strany a doteraz pracoval na ministerstve financií v Prahe. Je to nepopísaný list, slabý charakter.

6. Verejné práce: Július Stano.

Stano je bývalý Tisov súkromný tajomník, klerikálne orientovaný, charakterovo nevýrazný.

7. Spravodlivosť: Dr. Gejza Fritz.¹⁴⁵

Fritz je nepopísaným listom. Od neho nemožno nič očakávať.¹⁴⁶

Posudok členov slovenskej vlády vedie k záveru, že Sidor je jej vedúcou a najsilnejšou osobnosťou. Postoj ostatných členov vlády môže byť pre jeho stanovisko rozhodujúci.

Berlín, dňa 12. marca 1939

Altenburg

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 403 – 76 404.

Dokument 26

Telegram nemeckého vyslanca v Budapešti Otta von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu z 12. marca 1939 o ohlase udalostí na Slovensku v maďarskej tlači

Telegram

Budapešť, 12. marca 1939

Došlo: 12. marca 1939 20.35

Zahraničný [úrad] Berlín

Č. 33 z 12. 3. 1939

Hoci sa maďarská tlač vo svojich nedeľňajších číslach zaoberá udalosťami na Slovensku podrobne, väčšinou sa obmedzuje na faktografické spravodajstvo. Píše o nádejach na kompromis

¹⁴³Nesprávna informácia. Angela Sidorová, rod. Tomčová pochádzala z Ružomberka.

¹⁴⁴V origináli Hrnčiar. Alexander Hrnčár, novinár a ekonóm, redaktor časopisu *Politika*. Vládny delegát slovenskej vlády pri ústrednej vláde v Prahe.

¹⁴⁵Gejza Fritz (1880 – 1957), člen HSĽS. Od 1935 senátor v NZ, od 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny. Minister spravodlivosti v Sidorovej vláde.

¹⁴⁶Posudky jednotlivých členov vlády vypracoval pravdepodobne nemecký generálny konzul v Bratislave E. von Druffel. Dokumentujú jeho jednoznačnú orientáciu na informačné zdroje z prostredia radikálnej skupiny slovenskej vládnej garnitúry a vedenia nemeckej menšiny a povrchnú znalosť slovenských politických špičiek, ktoré sú vôbec typické pre nemecké politické spravodajstvo, či už zo strany nemeckého diplomatického zastupiteľstva alebo SD.

a ich rozplynutí po nových demonštráciách a zatýkaniach ako aj o záujme Nemecka o udalosti. Neskôr priniesla dementi správy o zasadnutí tajnej rady vlády. Podľa *Pesti Hírlap* bratislavský Nemci aj napriek stavu obliehania oslavovali prvé výročie anšlusu Rakúska. Po celom meste viali zástavy s hákovým krížom. Pochodujúce masy zborovo zvolávali *Heil Hitler, jeden národ, jedna ríša, jeden vodca a spievali Horst Wessel Lied*.¹⁴⁷ Karmasinovi straníci mali na sebe pásky s hákovým krížom. Sprievod si pripomenul veľké zhromaždenie vo Viedni počas anšlusu Rakúska. *Pesti Napló* v podtitule zdôrazňuje, že podľa nemeckého názoru zamietla pražská vláda dohovory z Mníchova a Viedne. V sobotu sa situácia vyostřila. Podľa hlavného titulku *Ujság*-u dosiahlo vrenie na Slovensku svoj vrchol. Vlastné stanovisko k udalostiam na Slovensku zaujal len *Pester Lloyd*. Uvádza, že kompromisné riešenie nemalo už od začiatku nádej na úspech, pretože Tiso bol v Prahe nepohodlný. Noviny sa domnievajú, že takáto vláda nedisponuje patričnou autoritou, aby mohla zabezpečiť znovuoobnovenie poriadku na nepokojnom Slovensku. Novovymenovaná vláda pozostáva z uznávaných Slovákov, ktorí podľa všetkého nepatria k separatistickému smeru. Zrejme je však vydaná na milosť či nemilosť Prahy. Hoci Sidorove vymenovanie prinieslo určité upokojenie, zostáva viac ako otáznosť, či vláda, ktorá bola dosadená Prahou, môže byť ešte pánom situácie. Priebežne možno hovoriť len o dočasnom upokojení. Ako rozhodujúci [faktor] pre ďalší vývoj je potrebné považovať postoj ríšskej vlády a náladu v jednotlivých oblastiach Nemecka.¹⁴⁸ Všetky správy z Berlína sa s *Pester Lloyd* zhodujú v tom, že Nemecko sa nielen ako susedný štát, ale aj ako jedna z mocností Viedenskej arbitráže, nebude nekonečne nečinne prizerať na tieto udalosti. Nemecko má záujem, ako Berlín zdôrazňuje, na zachovaní pokoja a poriadku v susednej republike. *Nemzeti Ujság* pod titulom „Nepravdivá správa o Maďarsku“ reaguje na tvrdenia *Národných novín* o tom, že podáva udalosti na Slovensku takým spôsobom, akoby podporovali český zásah v záujme vyvolania Tukovho a Machovho puču, na základe ktorého by došlo k pripojeniu [Slovenska] k Maďarsku. Túto správu rozšírila česká strana aj vo francúzskej tlači. Je to prehľadný manéver Čechov, ktorí sa na základe správ viedenského rozhlasu obávajú, že Nemecko neprijme český zásah na Slovensku s veľkými sympatiami. Preto si museli vymyslieť rozprávku, podľa ktorej sú zas Maďari pôvodcami nepokojov.

Erdmannsdorff¹⁴⁹

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fólia 76 414 – 76 416.

Dokument 27

Telegram nemeckého vyslanca vo Varšave Hansa-Adolfa von Moltkeho Zahraničnému úradu z 13. marca 1939 o postojoch Poľska v súvislosti s česko-slovenskou krízou

Telegram (tajný šifrovaný)
Varšava, 13. marca 1939 04.02
Došlo: 13. marca 1939 06.10

Č. 26 z 13. 3. Na telegram z 11. marca č. 35 +)
+) Pol V 2237

¹⁴⁷Porovnaj s dokumentom 21.

¹⁴⁸V origináli Großdeutschland.

¹⁴⁹Otto von Erdmannsdorff, od mája 1937 do júna 1941 nemecký vyslanec v Budapešti.

Pri hodnotení poľského postoja k česko-slovenskej otázke treba vziať do úvahy nasledovné [skutočnosti]:

1.) Poľsko kladie rozhodný dôraz na odstránenie karpatsko-ukrajinskej otázky a na vytvorenie spoločnej poľsko-maďarskej hranice. Prvoradé je jej pripojenie k Maďarsku, ktoré je zároveň v súlade s poľským riešením.

2.) Beck¹⁵⁰ už dlhšie počíta s tým, že vnútorné napätie v Česko-Slovensku musí v kratšom alebo dlhšom časovom horizonte volať situáciu, ktorá umožní uskutočnenie vyššie uvedeného plánu. Zdá sa, že na tomto základe viedli Poliaci rokovania s Gafencom.¹⁵¹

3.) Poľsko doteraz podporovalo vznik samostatného Slovenska s tým že očakávalo, že sa tým konečne vyrieši karpatsko-ukrajinská otázka v zmysle poľských plánov.¹⁵² Pritom predpokladalo, že sa samostatné Slovensko na základe jazykovej, rasovej a kultúrnej príbuznosti ako aj dlhoročnému pôsobeniu ...¹⁵³ bude orientovať na Poľsko.

4.) Poľsko si zjavne nepraje pripojiť Slovensko k poľskému štátu alebo iným spôsobom prevziať zaň vojenskú zodpovednosť, pretože by tak v opačnom prípade muselo vymeniť výhodnú karpatskú hranicu za podstatne horšiu vojenskú pozíciu.

5.) Poľsko je očividne predovšetkým proti samostatnému Slovensku pod nemeckým vplyvom, pretože by sa tým zvýšilo nebezpečenstvo vojenského zovretia.

So zreteľom na vyššie uvedené skutočnosti si možno vysvetliť protirečivé hlásenia z Prahy a Varšavy, ktoré boli uvedené v telegramoch tunajšieho vyslanectva. Keďže Poľsko v dôsledku svojho postoja pri stanovovaní hraníc¹⁵⁴ výrazne stratilo svoje sympatie na Slovensku a musí sa obávať, že samostatnosť Slovenska je teraz možná len jeho orientáciou na Nemecko. Preto je vcelku pochopiteľné, že na jednej strane budú Poliaci proti tomu v Prahe intrigovať, ale súčasne pre prípad, ak by sa takýto vývoj nedal zastaviť, bude Varšava dávať najavo svoj priateľský postoj, aby si ponechala otvorenú možnosť ...¹⁵⁵ spolupráce.

Moltke¹⁵⁶

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, folia 76 411 – 76 412.

Dokument 28

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu Heinburga o telefonickom rozhovore s W. Kepplerom z 13. marca 1939

Berlín, dňa 13. marca 1939
Pol. IV 1602

Pán štátny tajomník Keppler, Viedeň, dnes predpoludním o 11.50 telefonicky uviedol nasledovné:

¹⁵⁰Józef Beck (1894 – 1944), poľský politik a diplomat, 1932 – 1939 poľský minister zahraničných vecí.

¹⁵¹Grigore Gafencu (1892 – 1957) od roku 1938 minister zahraničných vecí rumunskej vlády. K spomínaným rokovaniam pozri KOŽMINSKI, M.: *Polska i Wegry przed druga wojna światowa*. Wrocław 1970, s. 229-230.

¹⁵²Samotný Beck pokladal Podkarpatskú Rus za „no-man's-land“ a neprikladal jej väčší geopolitický význam. BECK, J.: *Ostatni raport*. Warszawa 1987, s. 153-157.

¹⁵³Text chýba v origináli.

¹⁵⁴Ide o úpravy hraníc v Javorine a v oblasti Vysokých Tatier a Spišskej Magury v novembri 1938.

¹⁵⁵Text chýba v origináli.

¹⁵⁶Hans-Adolf von Motke (1884 – 1943) v rokoch 1931 – 1939 nemecký vyslanec v Poľsku.

Je možnosť, že by Tiso mohol odcestovať do Berlína. On, Keppler, žiada o inštrukciu, či má Tiso prísť a či ho môže prijať vodca alebo pán ríšsky minister zahraničných vecí. V prípade, ak je Tisova cesta do Berlína žiadúca, navrhuje, Keppler, že bude Tisa sprevádzať.

Okrem toho by mohol Tisa sprevádzať aj Ďurčanský, v prípade ak by to bolo žiadúce. Žiada, aby mu bola telefonicky oznámená správa o rozhodnutí.¹⁵⁷

Hei[nzburg]

*PA AA, R 103 775, Pol. IV 349, Band 1, fólia 442 260.*¹⁵⁸

Dokument 29

Telegram nemeckého konzula v Bratislave E. von Druffela z 13. marca 1939 o príchode J. Tisa z Bánoviec nad Bebravou do Bratislavy a príprave jeho cesty do Berlína

Telegram (tajný šifrovaný)
Bratislava, 13. marca 1939 11.55
Došlo: 13. marca 1939 13.25
Citissime!

Tiso dnes ráno prišiel z Bánoviec.¹⁵⁹ Mal rozhovor so Sidorom, ktorý vyjadril svoje prekvapenie nad tým, že Nemecko sa mieša do slovenských záležitostí, avšak verí, že Nemecko neplánuje nič vážnejšieho, že ide iba o akcie nezodpovedných osôb.¹⁶⁰

Tiso bol naliehavo upozornený na riziko tohto stanoviska. Po konzultáciách s predsedníctvom strany sa napokon rozhodol, nezávisle od rozhodnutia predsedníctva strany, že o 12 hodine odcestuje cez Petržalku k vodcovi.¹⁶¹

Nie je isté, ale skôr pravdepodobné, že odcestuje. Dal som mu k dispozícii vozidlo.

Druffel

*PA AA, R 103 775, Pol. IV 349, Band 1, fólia 442 261.*¹⁶²

¹⁵⁷A. Hitler prijal J. Tisa s F. Ďurčanským v budove ríšskeho kancelárstva 13. 3. 1939 o 18.40 v prítomnosti J. von Ribbentropa, O. Meissnera, W. Keitela, M. von Brauchitscha, O. Dietricha a W. Keplera.

¹⁵⁸Dokument je publikovaný v ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 196, s. 208.

¹⁵⁹Podľa spomienok J. Lichnera: „12. marca v nedeľu radil sa v Petržalke Bűrckel, Hammerschmidt a ešte niektorí Nemci s Dr. Ďurčanským a Murgašom, kam si tiež povolali Dafčika, veliteľa Bratislavskej gardy [sic!], o ďalšom postupe. Tento príbeh mi vykladal sám Dafčik. Rozhodli sa vyslať Dafčika do Bánoviec pre Tisu so vzkazom, že Hitler žiada, aby hneď prišiel do Berlína. Dafčik toto poslanie vykonal a keď večer do Bánoviec dorazil, Tiso už bol v posteli a na výzvu aby išiel k Hitlerovi do Berlína odmietol s tým, že tri dni nespál a že je unavený, že nemôže nikam ísť. Dafčik sa sám vrátil do Petržalky. Odtiaľ ho však znovu poslali k Tisovi so vzkazom, že jestli Tiso nepríde, hneď do Berlína, Slovensko bude rozdelené medzi maďarov a nmcov. Toto i na Tisu účinkovalo a odobral sa s Dafčikom do Bratislavy. Nešiel priamo do Berlína, ale svolal si predsedníctvo strany, od ktorého chcel mať plnú moc.“ AKPR, f. LA, k. 13. J. Lichner: Zpráva o Slovensku pre ministerskú radu z 31. 1. 1941. J. Tiso prišiel do Bratislavy ráno 13. 3. 1939, pred 6. hodinou. BYSTRICKÝ, V.: Jozef Tiso a 14. marec 1939. In: *Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu*. Bratislava 1992, s. 132.

¹⁶⁰Porov. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 141.

¹⁶¹Oficiálne pozvanie A. Hitlera doručil na poludnie samotný E. von Druffel. BYSTRICKÝ, *Jozef Tiso*, ref. 159, s. 132.

¹⁶²Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 43, s. 181.

Dokument 30

Ďalekopis príslušníka viedenskej SD Vollheima z 13. marca 1939 šéfovi SHA R. Heydrichovi, v ktorom rekapituluje udalosti z večera toho istého dňa v Bratislave

Ďalekopis

13. marca 1939 17.45

Č. 1822

Viedeň, dňa 13. 3. 1939

Náčelníkovi Hlavnému

úradu pre bezpečnosť

B e r l í n

Vec: Slovenská otázka

Predošlý spis.: stále spravodajstvo

Ďalej informujem, že slovenská vláda (Sidor) v rozpore so skutočnosťou, že Černáka¹⁶³ eskortovalo na bratislavské Policajné riaditeľstvo 10 žandárov a že sa nachádza v ochrannej väzbe vo vládnej budove, vyhlásila, že Murgaš¹⁶⁴ a Černák sú na slobode a že dnes ráno navštívili ministerského predsedu Sidora.¹⁶⁵ Dnes v noci sa niekto pokúsil ukradnúť auto nemeckého štátneho tajomníka Karmasina. Krádeži zabránil vodič. Zadržaný páchatel' je Žid, ktorého prevzalo bratislavské Policajné riaditeľstvo.

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt Donau
pod. Vollheim
SS-Obersturmbannführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 893.

Dokument 31

Dodatočný rádiotelegram viedenskej SD SHA z 13. marca 1939 o Tukovom návrate na Slovensko, o údajnom policajnom dozore nad A. Machom a M. Černákom, o ceste J. Tisa do Berlína, liste F. Ďurčanského K. Sidorovi

Rádiostanica SD Viedeň

Rádiotelegram¹⁶⁶ 414 Hlavnému úradu SD

Vec: Slovenská otázka¹⁶⁷

1344

Viedeň, dňa 13. 3. 1939

Z Bratislavy sa dodatočne hlási:

¹⁶³Matúš Černák (1903 – 1954) politik a diplomat. Roku 1938 minister v úradníckej vláde gen. Syrového neskôr minister v prvej slovenskej autonómnej vláde.

¹⁶⁴Pravdepodobne došlo k zámene osôb, pretože spolu s M. Černákom sa z internácie vrátil A. Mach.

¹⁶⁵Porovnaj SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 141-142.

¹⁶⁶V origináli skratka FT – Funktelegamm.

¹⁶⁷Napísané rukou.

Profesor Tuka do Bratislavy ešte neprišiel. Podľa dostupných hlásení bol zadržaný na ceste z hraníc do Malaciek. Mach a Černák sú v Bratislave v blízkosti Sidora pod dozorom. Nesmú opúšťať miestnosť, takže sa predpokladá, že sú pod policajným dozorom. Murgašova a Machova uniforma je už u standartenführera.¹⁶⁸

Práve došla spáva o údajnom zatknutí pani Murgašovej v Bratislave. Naša úradovňa v Petržalke o tejto záležitosti už s Bratislavou telefonicky hovorila. Tiso prišiel do Bratislavy. Oberführer Kammerhofer¹⁶⁹ žiada, aby hranica pri Devíne zostala pokojná.¹⁷⁰

Ministerský predseda Tiso bol prepravený na nemecké územie. Nachádza sa na ceste do Viedne, aby ihneď pokračoval v ceste letecky do Berlína. Ďurčanský zaslal Sidorovi list, v ktorom ho žiada o vyhlásenie samostatnosti. Keďže Sidor to nemôže urobiť, je tým úplne kompromitovaný a odstavený. List je údajne odoslaný po rozhovore s Tisom a po Sidorovom podpise má byť zverejnený vo viedenskom rozhlase. Za týmto účelom prehovorí o 13.10 vo viedenskom rozhlase Murgaš, ktorý potom odcestuje späť do Bratislavy.

SD Viedeň

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 894 – 895.

Dokument 32

Telegram nemeckého vyslanca v Budapešti O. von Erdmannsdorffa Zahraničnému úradu z 13. marca 1939 o ohlase udalostí na Slovensku v maďarskej tlači

Telegram

Budapešť, 13. marca 1939

Došlo: 13. marca 1939 19.30

Č. 35 z 13. 3.

Podľa tunajšej pondelňajšej tlače je situácia v Bratislave a na celom Slovensku naďalej veľmi napätá. Vládne noviny *Hetfoe* prinášajú ako titulok správu „Česká armáda odíde v pondelok zo Slovenska“. List v nápadnej úprave opätovne podáva správu z Varšavy, podľa ktorej sa minister zahraničných vecí Beck vyjadril za znovupričlenenie Podkarpatskej Rusi k Maďarsku. Má to veľký význam v súvislosti s poslednou návštevou rumunského ministra zahraničných vecí vo Varšave.¹⁷¹ List prináša správu z Bratislavy, že všetky [dôležité] body mesta obsadilo vojsko a posilnilo v nich hliadky. V nedeľu o 11 hodine predpoludním sa cez mesto prehrali cyklisti a hádzali delobuchy, ktorých detonácie vyvolali veľký rozruch. Na viacerých miestach došlo v meste ku krvavým zrážkam, počet obetí nie je ešte známy. Takmer vo všetkých slovenských mestách a väčších obciach došlo ku zrážkam medzi Hlinkovou gardou a Nemcami na jednej strane a českou brachiálnou mocou na druhej strane.¹⁷² Jedno z českých vojenských vozidiel

¹⁶⁸Prečiarknuté v origináli. Uniformy sa mali nachádzať u náčelníka viedenskej SD F. W. Stahleckera.

¹⁶⁹Konstantin Kammerhofer (1899 – 1958), vyšší dôstojník SS pôsobiaci v tom čase vo Viedni. Od marca 1943 do januára 1945 poverenec ríšskeho vodcu SS v Chorvátsku.

¹⁷⁰Autor rádiotelegramu F. Polte túto časť prečiarkol, ako neaktuálnu, resp. neoverenú. Zvyšná časť dokumentu je písaná rukou. Polteho rukopis je ťažko čitateľný, ale aj napriek tomu sa snažíme podať jeho preklad.

¹⁷¹Pozri dokument 27.

¹⁷²Nezodpovedá skutočnosti. Maďarská tlač preberala správy zo Slovenska väčšinou zo zdrojov Deutsches Nachrichtenbüro.

Vojenská história

ostreľovalo nemeckú stráž pred vládnu budovu. Stráž na paľbu odpovedala.¹⁷³ Pravicovo radikálny *Virradat* hlási, že bývalý slovenský minister Ďurčanský¹⁷⁴ chce vytvoriť slovenskú protivládu a že nemecká národnostná skupina na Slovensku neuznáva Sidorovu vládu, ktorú vymenovala Praha. Bratislavský mimoriadny spravodajca *Hetfoe Reggel* prináša správu, že v noci na nedeľu pobudol v Bratislave niekoľko hodín štátny tajomník Keppler a rokoval s niekoľkým vysokopostavenými slovenskými politikmi.¹⁷⁵ Včera popoludní štátny tajomník Karmasin vyhlásil mimoriadnemu spravodajcovi novin nasledovné: Je to mojou povinnosťou, sledovať s nezmenenou pozornosťou situáciu z pohľadu nemeckej národnostnej skupiny, pretože som zodpovedný za nemeckú menšinu a za všetko, čo sa tu s nemeckou menšinou robí. Z tohto pohľadu nie je situácia ani nedeľu večer úplne jasná. V posledných dňoch sa vystriedalo viacero vlád a ešte ani dnes nevieme, ktorá [z nich] je legálna. Zosadenie Tisa bolo protiústavné a protizákonné. Dnes sa zdá, že Sidorova vláda bola vytvorená podľa zákona, pretože ministrov navrhol predseda snemu. Sivákova a Teplanského vláda vyvolali medzi Nemcami veľké obavy, pretože vieme a máme pre to aj dôkazy, že vyhlásila stanné právo. Vieme aj o tom, že táto vláda chcela zaviesť viaceré nariadenia proti nemeckej národnostnej skupine. Nová vláda sa ešte nevyjadrila, a tak ešte nevieme, či bude mať možnosť, dodržať to, čo sľúbila. Nemci v Bratislave a v tejto krajine sú úplne pokojní, pretože vedia, že sa im nemôže nič stať. Vedia tiež, uzavrel Karmasin povzneseným tónom, že môžem kedykoľvek požiadať vodcu o pomoc, ak by som mal vážne obavy.¹⁷⁶

Erdmannsdorff

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 433 – 76 435.

Dokument 33

Ďalekopis príslušníka viedenskej SD Vollheima z 13. marca 1939 šéfovi SHA R. Heydrichovi o situácii v Bratislave a na Podkarpatskej Rusi

Ďalekopis
13. marca 1939 19.00
Č. 1824

Viedeň, dňa 13. 3. 1939

Náčelníkovi Hlavnému
úradu pre bezpečnosť
B e r l í n

¹⁷³Krajinský veliteľ na Slovensku generál H. Vojta podal o incidente nasledovné hlásenie: „Na vojenské auto ženijného pluku 4, v němž se vraceli ze služební cesty 2 mladší důstojníci, bylo při průjezdu kolem Hnědého domu vystřeleno několik ran. Velitel 9. divise žádal o vysvětlení přímo u státního sekretáře Karmasina, který osobně telefonicky sdělil, že ordneři uzavřeli Hnědý dům proto, že prý jim hrozilo nebezpečí přepadem. Všechna auta že sice zastavovali, ale ihned je propouštěli. Vojenské auto, o něž jde, nezastavilo se a jelo dále. Nato vystřelili ordneři několik ran na postrach. Náčelník štábu 9. divise připomenul státnímu tajemníkovi Karmasinovi, že mu odpoledne učinili návštěvu, aby mu sdělili, že vojenské bezpečnostní opatření se v žádném případě Němců netýkají a nyní, když vojsko koná svoji službu, je se strany ordnerů vystřeleno. Státní tajemník Karmasin se omluvil a řekl, že to řádně vyšetří a že dnes ráno mezi 7. – 8. hodinou podá bližší vysvětlení.“ ČARNOGURSKÝ, 14. marec, ref. 88, s. 230.

¹⁷⁴V origináli Durtschansky.

¹⁷⁵Jedna z mála správ, ktoré zodpovedajú realite týchto pohnutých dní.

¹⁷⁶Toto stanovisko predniesol F. Karmasin pred zástupcami zahraničnej tlače 12. 3. 1939 o 17 hodine v budove Kotvy na Vajanského nábreží. Pozri *Grenzbote*, 12. 3. 1939 a *Deutsche Stimmen*, 18. 3. 1939.

Vec: Slovenská otázka

Predošlý spis.: stále spravodajstvo

Murgašovi ľudia sa zhromažďujú v Bratislave. Večer sa očakáva 1 800 gardistov, pretože večer sa má na Kniežacej lúke uskutočniť veľké zhromaždenie na počesť doterajších obetí.¹⁷⁷

Teplanský sa pred svojim zaťom vyjadril, že by najradšej podal demisiu, pretože Sidor je všetkému na vine. Za cieľom maskovania nosí česká polícia pásky HG.

Tiso mal údajne pred svojim odchodom rozhovor so Sidorom.¹⁷⁸ Správy z Chustu (Podkarpatská Rus) oznamujú, že Praha žiada, že vodca strany OUN¹⁷⁹ Perevousamik¹⁸⁰ má prevziať noviny „Nová svoboda“.

Protibolševickú výstavu v Bratislave strážia ríšski Nemci.¹⁸¹

Česká posádka v Chuste má 1 000 mužov.

HG možno len ťažko vyprovokovať. Všetka iniciatíva je v rukách FS, ktorých rozhodujúcim poradcom v Bratislave samotnej je sudetonemecký veliteľ May.¹⁸² Rokovania našich ľudí v Bratislave, ktoré boli hlásené dnes predpoludním sa vzťahujú, ako bolo dodatočne oznámené, na rokovania velenia FS s Hlinkovou gardou.¹⁸³

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt Donau
pod. Vollheim
SS-Obersturmbannführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 891 – 892.

Dokument 34

Záznam príslušníka viedenskej SD F. J. Knolla z 13. marca 1939, v ktorom informuje o udalostiach v Bratislave a spôsobe zasielania správ na SHA prostredníctvom úradovne SD-Ausland v Petržalke

II

Kn/Sf.

Spisový záznam.

Viedeň, dňa 13. 3. 1939

Vec: Slovenská otázka

¹⁷⁷Porov. ANM, f. ID, šk. 9, i. č. 485; SNA, f. ONS, k. 20. Poznámky K. Murgaša k Sidorovej činnosti od 9. do 13. marca 1939 z 8. 5. 1939.

¹⁷⁸Tiso bol u Sidora od šiestej do ôsmej hodiny ráno. Podrob. SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 141.

¹⁷⁹Organizácia ukrajinských nacionalistov. K problematike politického vývoja na Zakarpatskej Ukrajine od jesene 1939 do polovice marca 1939 pozri SUŠKO, L.: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajine v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: *Československý časopis historický 2/1973*, s. 161-197 a SUŠKO, L.: Podkarpatská Rus ako autonómna krajina pomníchovskej – druhej ČSR. In: *Česko-slovenská historická ročenka 1997*, s. 145-163.

¹⁸⁰Správne má byť Perevuznik.

¹⁸¹Porov. SNA, f. MZV-D, k. 112, fasc. Veľká protibolševická výstava.

¹⁸²Franz May (1903 –), sudetský Nemeec, poslanec SdP 1935 – 1938, priateľ F. Karmasina, jeden z organizátorov Freiwilliger Schutzdienst, po pripojení Sudet k Nemeckej ríši veliteľ skupiny SA „Sudety“.

¹⁸³Už 5. 3. 1939 sa K. Murgaš s krajiniským veliteľom FS W. Donathom dohodli, že v prípade zásahu ústrednej vlády HG spolu s FS zriadi vo vzdialenosti troch km od štátnych hraníc strážnu službu. (NA ČR, f. Zahraničný úrad (ďalej ZÚ) Berlín, š. 29, fólia D 497 923 – D 497 935. Správa SHA 5/39 o situácii v ČSR zo 7. 3. 1939.

Vojenská história

O 19.45 hlásil Schepky z Bratislavy nasledovné správy.

1) Na 20. hodinu stanovené zhromaždenie Slovákov, na ktorom by mal prehovoriť Čarnogurský,¹⁸⁴ bude údajne vyhlásená nezávislosť Slovenska.

2) Sidor sa dnes u ríšskeho miestodržiteľstva vo Viedni sťažoval na viedenský rozhlas. Seyss-Inquart mu odkázal, že on, Seyss-Inquart, je ochotný s ním v Petržalke rokovať. Sidor to odmietol.¹⁸⁵

3) O 16 hodine odcestoval so Sidorovým poverením z Bratislavy vodca maďarskej menšiny na Slovensku, poslanec gróf Esterházy a odobral sa na rokovania do Budapešti.¹⁸⁶

4) Slovenské noviny *Slovák* vo svojom rannom vydaní priniesli na úvodnej strane dlhší článok, ktorého titulok oznamuje: „Tiso pozvaný k vodcovi a ríšskemu kancelárovi Hitlerovi za súhlasu Sidorovej vlády a predsedníctva strany.“¹⁸⁷

Okrem toho ranný *Slovák* prináša správu o tom, že Sidor odvolal Murgaša z funkcie náčelníka štábu Hlinkovej gardy.¹⁸⁸

Vo večerných hodinách sa po Bratislave začala šíriť správa, že Sidor bol povolaný do Prahy. Táto správa pochádza zo súkromného zdroja a nie je, ako Schepky oznámil, overená.

K tomu podotýkam, že hlásenia dával sturbannführerovi Poltemu¹⁸⁹ do Petržalky, ktorý mu nariadil, aby ich naša úradovňa nezasielala do Berlína, pretože odteraz je Petržalka v priamom spojení s Berlínom a odtiaľto sa budú odosielať [do Berlína správy], ktoré sa v Petržalke považujú za vhodné.

Všetky došlé správy, ktoré prichádzajú do úvahy na zaslanie do Berlína, je potrebné zaslať najprv do Petržalky a tu sa opýtať, či je potrebné zaslať niečo do Berlína.¹⁹⁰

Knoll
SS-Sturbannführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 887 – 888.

¹⁸⁴V origináli Čarnogurský. Pavol Čarnogurský (1908 – ?), novinár a politik, blízky spolupracovník K. Sidora. Od 18. 12. 1938 poslanec Snemu Slovenskej krajiny.

¹⁸⁵Porovnaj SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 141-142.

¹⁸⁶K. Sidor sondoval možnosti ďalších krokov zo strany maďarskej vlády. Požiadal Esterházyho, aby tlmočil maďarským vládnym, „že podľa jeho názoru by malo Maďarsko práve tak ako i Poľsko prejavíť svoj záujem na jestvovaní ČSR, aby Nemecko sa necítilo výlučným pánom územia tohto štátu. Osud územia ČSR usmernený Hitlerom sa stane nebezpečenstvom Maďarsku i Poľsku. Slovensko by sa vedelo postaviť svojou vôľou proti jednostrannému nemeckému nátlaku, ak by malo istotu, že tým uskutočňuje politiku, ktorá nájde podporu u Poliakov, tak aj Maďarov.“ ČARNOGURSKÝ, 14. marec, ref. 88, s. 244. Vzhľadom na vtedajšiu geopolitickú situáciu v strednej Európe to boli veľmi naivné predstavy.

¹⁸⁷Denník *Slovák* priniesol 14. 3. 1939 pod titulom „Dr. J. Tiso pozvaný k Adolfovi Hitlerovi“ nasledujúcu správu: „Oznamujeme slovenskej verejnosti, že dnes v pondelok zasedalo predsedníctvo Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v Bratislave. Na zasadnutí predsedníctva strany oznámil bývalý predseda slovenskej vlády dr. Jozef Tiso, že dostal úradné pozvanie od ríšskeho kancelára Adolfa Hitlera na návštevu, ktorá má byť v Berlíne hneď realizovaná. Predsedníctvo strany vzalo na vedomie toto pozvanie a takisto učinila aj vláda Karola Sidora. Následkom toho dr. Jozef Tiso na poludnie prekročil hranice pri Bratislave v sprievode bratislavského nemeckého generálneho konzula, ďalej poslanca Štefana Danihela a inž. Karmasina. Cesta dr. Jozefa Tisu do Berlína má cieľ vyjasniť terajšiu situáciu.“

¹⁸⁸Sidor odvolal Murgaša z funkcie 12. marca 1939 ráno a na jeho miesto dosadil P. Čarnogurského. KÁZMEROVÁ, E. – KATUNINEC, M.: *Dilemy Karola Sidora*. Bratislava 2006, s. 95.

¹⁸⁹Friedrich Polte (1911 – ?) od marca 1938 vedúci referátu II/2 (spoločenské dianie) viedenskej oblastnej ústredne SD, od konca septembra 1939 jej náčelníkom.

¹⁹⁰Tu sa prejavili kompetenčné rozpory medzi SD-Inland a SD-Ausland, ktoré trvali už od októbra 1938, pretože obe zložky SD si nárokovali na spravodajské spracovanie územia Slovenska. Zdá sa, že počas marcovej krízy ustúpili spory do pozadia a viedenská SD sa musela podriaďiť, hoci s veľkou nevoľou, SD-Ausland, ktorá organizovala spravodajskú činnosť prostredníctvom svojej úradovne v Petržalke.

Dokument 35
Ďalekopis viedenskej SD z 13. marca 1939, v ktorom informuje o večerných udalostiach v Bratislave

Ďalekopis
II
Br./Sf.

Viedeň, dňa 13. 3. [19]39

Náčelníkovi Hlavného
úradu pre bezpečnosť
B e r l í n

Vec: Slovenská otázka

O 22.15 došla z Bratislavy správa, že tam explodovali dve bomby.¹⁹¹ Prvá pri jednom z domov pri Dunaji, pri explózií ktorej boli zranené dve osoby a jedno dieťa a druhá pri starej radnici. Tu došlo len k väčším materiálnym škodám.¹⁹²

Jeden požiar bol zistený na protibofševickej výstave a druhý na Židovskej ulici.

Počas zhromaždenia v Bratislave prečítal Mach Tisov telegram, v ktorom bolo uvedené, že slovenská otázka je vyriešená.

Šíria sa fámy, že Poliaci a Maďari zhromažďujú na hraniciach jednotky, a že Poliaci chcú obsadiť Podkarpatskú Rus.

Pražský rozhlas o 22.50 oznámil, že na Sidorovu a Tisovu žiadosť bude 14. 3. [19]39 zvolaný snem, ktorý sa stane historickou udalosťou.

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt Donau
v z.
pod. Vollheim
SS-Obersturmbannführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 887 – 890.

¹⁹¹A. Štefánek si do svojho denníka zapísal: „Dnes večer boli položené tri veľké petardy, ktoré vybuchli a narobili veľké škody. Celé mesto je na nohách, rozčúlenie dosiahlo najvyšší stupeň, nikto nepracuje, ale všetci sa trasú pred terorom, ktorý nastane tak či onak.“ SNA, f. AŠ, k. 11. Denník 1935 – 1948, záznam zo 14. 3. 1939.

¹⁹²Bomby nainštalovali špecialisti z SD. (HOENSCH, *Slovensko a Hitlerova*, ref. 12, s. 174). A. H. Naujocks vo svojej výpovedi z 20. 11. 1945 pred Medzinárodným vojnovým tribunálom v Norimbergu tvrdil, že výrobou výbušnín ho poveril R. Heydrich. Výbušniny boli uložené v malých plechovkách a vážili asi 500 g. Asi 40 – 50 takýchto výbušnín previezol do Petržalky. Tvrdil, že výbušniny odovzdal príslušníkom Hlinkovej gardy na slovenskom území. (*Knihá „O“: Přepadení Československa ve světle dokumentů, předložených Mezinárodnímu vojenskému soudu v Norimberku*. Praha 1946, s. 337). F. Karmasin v rozhovore s J. K. Hoenschom tvrdil, že bombové útoky boli dielom „nemeckých špecialistov“, a nie vedenia DP, ako to vo svojej správe z 20. 3. 1939 uviedol britský konzul P. Pares. (HOENSCH, *Slovensko a Hitlerova*, ref. 12, s. 174). Okrem toho sa Sidorovej ochranke podarilo prichytiť dvoch mužov, ako pri Sidorovom dome inštalovali nálož (SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 151; ČARNOGURSKÝ, *14. marec*, ref. 88, s. 230). K. Sidor si po explóziách dal privolať F. Karmasina a vyzval ho, „aby šiel so mnou spolu do ulíc a urobili sme poriadok. Karmasin bol ochotný nastúpiť túto cestu, medzitým však žiadalo ma rádio o prejav...“ SIDOR, *Takto vznikol*, ref. 1, s. 149.

Dokument 36

Záznam príslušníka viedenskej SD F. J. Knolla zo 14. marca 1939, v ktorom informuje o zastavení výpadov proti K. Sidorovi v slovenskom vysielaní viedenského rozhlasu a zvolaní slovenského snemu na 10 hodinu 14. marca 1939

II
Kn./Sf.
Spisový záznam.

Viedeň, dňa 14. 3. [19]39

Vec: Slovenská otázka
Hlásenie z 0.20

Dafčík¹⁹³ z Hlinkovej gardy telefonoval z Bratislavy na ríšsky rozhlas vo Viedni, aby sa už na Sidora neútočilo. So všetkým súhlasí.

Dr. Hammerschmidt¹⁹⁴ telefonoval z Berlína na ríšsky rozhlas, že nemá viac vysielat', len bez komentára v nemčine a slovenčine niekoľko krát dnes a zajtra ráno oznámiť, že sa zajtra za každých okolností, aj proti vôli prezidenta Háchu o 10 hodine zide slovenský snem.

Z prejavov, ktoré odzneli v bratislavskom rozhlase v slovenčine, vyplýva, že prezident Česko-slovenskej republiky dal svoj súhlas na zvolanie snemu. Sidor vo svojom prejave okrem iného povedal, že snem bude zvolaný na jeho a súčasne aj Tisovu žiadosť.

Tieto hlásenia boli o 0.25 odoslané sturmbannführerovi Poltemu do Petržalky so žiadosťou, aby ich potvrdil. Sturmbannführer Polte mi oznámil, že sa tieto správy zakladajú na pravde a že ide pritom ide o uskutočnenie smerníc, ktoré vydal vodca a ríšsky kancelár. Preto už nie je potrebné, aby sa zasielali do Berlína.

Historická chvíľa sa skončila.

Knoll
SS-Sturmbannführer

IfZ Mnichov, mikrofílm MA 650/2, fólia 9 385 713.

Dokument 37

Záznam príslušníka viedenskej SD (pravdepodobne E. M. Schepkyho) zo 14. marca 1939, v ktorom sumarizuje svoje postrehy zo svojho pobytu v Bratislave 13. a 14. marca 1939

B/H
Správa
o mojich dojmoch počas pobytu v Bratislave
13. a 14. marca 1939

Na českú [sic!] pôdu som vkročil cez petržalský most a všimol som si, že na predmostí (na bratislavskej strane) sú rozmiestnené viaceré protitankové zátarasy. Pohraničný styk (osobná

¹⁹³Ján Dafčík (1896 – 1967), funkcionár Hlinkovej mládeže a HG.

¹⁹⁴Franz Hammerschmidt (? – 1939), osobný pobočník A. Seyss-Inquarta. Zahynul spolu s F. Flohrom pri autonehode pri Hainburgu 10. 4. 1939 za nevyjasnených okolností, keď sa vracali z Bratislavy a čelne narazili do stroju. Za „nehodu“ stála pravdepodobne SD.

doprava) cez most je nápadne slabý. V Bratislave samotnej panuje pokoj, len z rozhovorov Bratislavčanov badať istú nervozitu.

Včera večer (13. III.) o 20. hodine sa pred hotelom Carlton začali zhromažďovať civilné osoby, proti ktorým nato zakročila jazdecká hliadka (mestskej polície), avšak so zjavnou ohľaduplnosťou. Preto sa jej ani nepodarilo zhromaždených rozohnať a jazdecká hliadka krátko nato opäť ustúpila.

K zhromaždenému davu prehovoril z balkóna mestského divadla¹⁹⁵ bývalý šéf propagandy Hlinkovej gardy Mach. Vo svojom prejave zhromaždených vyzval k udržaniu prísnej disciplíny. V politickej časti svojej reči doslovne zdôraznil: „My Slováci si chceme byť rovní s našimi priateľmi vo Veľkonemeckej ríši.“ Dnešné Grenzbote (14. III.), orgán Deutsche Partei, uvádza vo svojej reprodukcii prejavu nasledovné znenie: „...moment vykúpenia sa blíži, v budúcnosti chceme ísť plece pri pleci s našou susednou Veľkonemeckou ríšou, s ktorou nás spájajú úzke priateľské vzťahy, aby budúcnosť celého slovenského národa bola lepšia, šťastnejšia a krajšia. Nech žije slobodné samostatné Slovensko!...“

Zhromaždený dav (asi 1 000 osôb) prijal tento prejav z veľkým aplauzom. Okrem toho som mal v noci ešte príležitosť zhovárať sa so štátnym tajomníkom Karmasinom a pánom Machom a u oboch som si všimol ich výslovne optimistický pohľad na situáciu.

Pred polnocou bolo počuť viacero detonácií.¹⁹⁶ Na dvoch takýchto miestach som sa bol pozrieť, a to na predmostí veľkého bratislavského mosta, kde podľa výpovedi jedného českého žandára hodil ktosi za drevené oplotenie novostavby kufor s výbušninou, ktorý následne explodoval. Druhé miesto sa nachádza na pozemku bývalého jezuitského kláštora a aj tu sú viditeľné veľké materiálne škody. Celkove boli zaznamenané tri bombové útoky. Bratislavské noviny priniesli svoje správy o týchto výbuchoch s titulkami: „Podlý pokus o sabotáž berlínskych rokovaní“ a „Predbežné obeť: 6 mŕtvych.“

Dnes ráno som konštatoval nasledovnú situáciu, ktorú som si overil na základe kladenia otázok:

České žandárstvo sa priebehu noci stiahlo a tieto jednotky odcestovali individuálne rôznymi smermi do slovenského vnútrozemia. Verejné budovy a úrady v Bratislave obsadila Hlinkova garda, rovnako aj železničnú stanicu a jej celý areál. Hlinkova garda kontroluje všetkých cestujúcich a zadržáva osoby židovského pôvodu a podozrivo vyzerajúce osoby.

Posilnená posádka českej armády sa nachádza aj naďalej v kasárňach, avšak k faktickému zníženiu jej stavu nedošlo. Obraz bratislavských ulíc ovládajú od dnešného rána stúpenci Hlinkovej strany so svojimi modrými rukávovými páskami. Medzi mestskými policajtmi, ktorí takmer bez výnimky nosia modré pásky Hlinkovej strany, sú niekoľkí aj s páskou s hákovým krížom. Premávka na uliciach je príliš uponáhľaná, aby mohla zastrieť napätie medzi obyvateľstvom.

Nezvyčajná je prítomnosť mimoriadne veľkého počtu zahraničných korešpondentov v hoteli Carlton, z ktorých mi jeden Angličan osobne povedal, že „čaká na historický okamih príchodu“ [nemeckého vojska].

Pohraničný styk mal doteraz, odhliadnuc od meškania vlakov, normálny priebeh.

Tieto správy som na požiadanie podal aj inšpektorovi Štátnej polície v Marcheggu.

Ďalej som teraz o 12.30 telefonoval so svojim známym v Bratislave, ktorý mi oznámil, že práve teraz v tejto hodine bol údajne v slovenskom sneme, ktorý sa dnes zišiel, vyhlásený manifest nezávislého Slovenska. Na moje požiadanie prejavil tento pán ochotu s tým, že ma o jeho doslovnom texte, keď sa ho dozvie, opätovne upovedomí.

Viedeň, 14. marca 1939

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 899 – 901.

¹⁹⁵Dnešné SND.

¹⁹⁶Pozri dokument 35.

Dokument 38

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga o telefonickom rozhovore s W. Kepplerom zo 14. marca 1939 o vyhlásení slovenského štátu slovenským snemom

Berlín, dňa 14. marca 1939

Pán štátny tajomník Keppler práve teraz z Bratislavy zo snemu telefonicky oznámil:

Krajinský snem sa uzniesol na samostatnosti Slovenska. Bola vytvorená vláda s ministerským predsedom Tisom (Sidor minister vnútra).¹⁹⁷ Českí dôstojníci prenechali velenie nad jednotkami slovenským dôstojníkom. Slováci sú v stave zabezpečiť bezpečnosť krajiny a hraníc.

Proklamácia o nezávislosti Slovenska odznie vzápätí v bratislavskom rozhlase v slovenčine a následne v nemčine. Oproti včerašiemu textu je pozmenená. Na otázku, či bol vodcovi odoslaný telegram, mu osoba so snemu, s ktorou telefonoval, nevedela presne odpovedať.¹⁹⁸

V celej krajine vládne pokoj.

Poznámka: Nemecké rozhlasové stanice sú inštruované, aby proklamáciu z bratislavského rozhlasu prevzali a ihneď zverejnili.

A[ltenburg]

*PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fölia 76 441*¹⁹⁹.

Dokument 39

Záznam referenta politického oddelenia Zahraničného úradu G. Altenburga o telefonickom rozhovore s E. von Druffelom zo 14. marca 1939 o vyhlásení slovenského štátu slovenským snemom

Ihneď!

Záznam.

Konzul von Druffel o 13. hodine telefonicky oznámil:

1. Slovenský krajinský snem vyhlásil nezávislosť krajiny. Pána von Druffela som požiadal, aby do Berlína odovzdal informáciu, že s tým boli upovedomené susedné štáty.

¹⁹⁷K. Sidor funkciu ministra vnútra od začiatku odmietal (SIDOR, *Takto vznikol Slovenský štát*, ref. 1, s. 167.) a ako písal K. Čulenovi: „Dobre vieš o mne, že som sa nikdy nehnaľ za ministerskými kreslami. Ani v neodvislom slovenskom štáte nechcel som prijať ministerské kreslo. Najmä nie vnútra, do ktorého patri aj zdravotníctvo a sociálna starostlivosť. To je najväčší a najťažší rezort, lebo on vlastne znamená chrbtovú kosť celého nového štátu. Sám som na takú veľkú úlohu nie pripravený, veď za 20 rokov som viedol boje proti ministerstvám a nie v ministerstvách a kuloároch.“ HOLÁK – MEDVECKÝ, M.: *Marcové udalosti*, ref. 139.

¹⁹⁸Ide o nepodpísaný koncept telegramu, uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 209, s. 218: „V mene slovenskej vlády si Vám, Vaša Excelencia, dovoľujem oznámiť, že dnes sa suverénny slovenský národ zbavil nezniesiteľného českého jarma a nasledujúc vôľu prevažnej väčšiny obyvateľstva, vyhlásil nezávislosť nášho štátu. Nezávislé Slovensko chce so svojimi susedmi nažívať v mieri a priateľstve. Mladý štát však potrebuje pre prvotné štádium vývoja silnú ochranu. V mene národa a vlády nového Slovenska Vás preto Vaša Excelencia ako vodcu mocnej Nemeckej ríše, ktorá sa pod Vašou vládou vždy zasadzovala za slobodu a právo sebaurčenia národov, žiadam, aby ste prevzali garanciu nad udržaním nášho štátu a okamžite zaviedli všetky potrebné opatrenia na ochranu jeho hraníc.“

¹⁹⁹Dokument je uverejnený v edícii ADAP, séria D, zväzok IV, dokument 212, s. 220.

Vojenská história

2. Jednotky, ktoré sa nachádzajú na Slovensku, prešli pod slovenské velenie. Velia im slovenskí dôstojníci.²⁰⁰ Hranice sú podľa mienky krajinského snemu dostatočne zabezpečené. Okamžitá pomoc nie je potrebná.

3. Krajinský snem výzvu pozmenil. Zmeny [konzul] telefonicky oznámi, ako náhle o nich bude konzulát vedieť.²⁰¹

Berlín, dňa 14. marca 1939

pod. Altenburg

*PA AA, f. Büro des Staatsekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, f. 76 442.*²⁰²

Dokument 40 **Záznam vedúceho referátu II viedenskej SD F. Polteho zo 14. marca 1939 o situácii v Bratislave**

Kontrolný ďalekopis²⁰³ č. 1 842

Odoslaný: 14. marca 1939 Oddeleniu: II
Čas: 13.25

II
Pt./Ne.

Ďalekopis.

Viedeň, dňa [14. 3. 1939]²⁰⁴

Náčelníkovi Hlavného
úradu pre bezpečnosť,
B e r l í n .

Vec: Správa o situácii v Bratislave

Zasadnutie snemu pokračuje, ale je úplne tajné. Pred snemom stojí Hlinkova garda. Berlínska návšteva na Tisa veľmi silno zapôsobila. ~~Dnes na poľudnie sa pred mestským divadlom uskutočnilo vystavenie katafalku gardistu, ktorý padol. Mala by byť usporiadaná manifestácia.~~²⁰⁵ Vojsko by malo byť posilnené, ale nie je ho vidieť. Žandárstvo má údajne ešte stále v úmysle zadržať Macha, Černáka²⁰⁶ a Kirschbauma.²⁰⁷ Židia sú veľmi znepokojení a usilujú sa vo veľkom vycestovať.²⁰⁸ Židovské deti už ani nechodia do školy. Geto je uzatvorené. U jedného zo Židov, ktorý chcel odcestovať, našla Hlinkova garda v spodnej bielizni 35 000 korún. Nálada

²⁰⁰Večer toho istého dňa F. Ďurčanský konzulovi E. von Druffelovi oznámil, že „ozbrojovanie českých vojakov prebieha bez ťažkostí.“ NA ČR, f. ZÚ Berlín, š. 7, f. 76 469, Telegram E. von Druffela Zahranicičnému úradu zo 14. 3. 1939 z 22.05.

²⁰¹Porovnaj s predchádzajúcim dokumentom.

²⁰²Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 48, s. 193.

²⁰³V origináli FS-Kontrollschreiben.

²⁰⁴V origináli nie je dátum uvedený.

²⁰⁵Prečiarknuté v origináli. Išlo o pohreb Antona Kopala. Vzhľadom na vyššie uvedené udalosti bol pohreb preložený. Preto F. Polte tieto riadky v telegrame škrtol.

²⁰⁶V origináli Czernak.

²⁰⁷Nesprávna informácia.

²⁰⁸Porov. KAMENEC, I.: *Po stopách tragédie*. Bratislava 1991, s. 47-55.

Vojenská história

medzi slovenským obyvateľstvom je kolísavá a tak ako včera sa pohybuje na úrovni čo najmenšieho odporu. [Slováci] by radi boli slobodní, ale preukazujú len málo odvahy nato, aby [slobodu] dosiahli. O revolučnej nálade nemožno rozhodne hovoriť.

Veliteľ SD v rámci SS-Oberabschnitt Donau
v poverení Polte
SS-Sturmabführer

SNA, f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 976, fólia 9 394 903.

Dokument 41

Telegram ministra zahraničných vecí slovenského štátu F. Ďurčanského Zahraničnému úradu o personálnom obsadení novovytvorenej slovenskej vlády

Telegram z Bratislavy zo 14. marca 1939 20.00
došlo 22.40

Ministerstvu Zahraničných vecí,
Berlín.

Minister zahraničných vecí slovenského štátu si dovoľuje oznámiť nasledovne: Národné zhromaždenie [sic!] Slovenska ako jediný reprezentant slovenského národa na svojom slávnostnom zasadnutí 14. marca v Bratislave vyhlásil nezávislosť a vznik slovenského štátu v jeho terajších krajinských hraniciach. Ministerský predseda Msgr. Dr. Jozef Tiso bol poverený vykonávaním funkcie hlavy štátu, za podpredsedu ministerskej rady [sic!] a ministra bez kresla bol vymenovaný univerzitný profesor Dr. Vojtech Tuka, za ministra zahraničných vecí Dr. Ferdinand Ďurčanský, za ministra vnútra Karol Sidor, za ministra školstva a kultúry²⁰⁹ Jozef Sivák, za ministra pre národnú obranu pplk. generálneho štábu Ferdinand Čatloš,²¹⁰ za ministra dopravy²¹¹ Július Stano, za ministra financií Gejza Medrický, za ministra spravodlivosti²¹² Dr. Gejza Fritz. Ministerstvo zahraničných vecí slovenského štátu žiada uznať vznik tohto štátu a potvrdiť vzatie tohto faktu na vedomie.

Bratislava, dňa 14. marca 1939, minister zahraničných vecí
Dr. Ferdinand Ďurčanský

PA AA, f. Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei, Band 7, fólia 76 481; SNA, f. Ministerstvo zahraničných vecí, k. 112, fasc. Politické správy 1939.²¹³

²⁰⁹Oficiálne minister školstva a národnej osvety.

²¹⁰Ferdinand Čatloš (1895 – 1972), vojenský dôstojník, legionár v Rusku, 1920 – 1939 v rôznych veliteľských a štábných funkciách.

²¹¹Oficiálne minister dopravy a verejných prác.

²¹²Oficiálne minister pravosúdia.

²¹³Dokument je publikovaný v nemeckom znení v: ĎURICA, *La Slovacchia*, ref. 11, dokument 50, s. 195.